



T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS
KİTAPLARININ İŞLEVSEL DİL
BİLGİSİ BAKIMINDAN
İNCELENMESİ

ŞEYMA SERT

TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

Antalya, 2024

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ
BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma SERT

Danışman

Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

Antalya, 2024

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

...../...../2024

Şeyma SERT

imza

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Şeyma SERT'in bu çalışması 13.06.2024 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan: Prof. Dr. Yusuf TEPELİ

.....

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Emrullah BANAZ

.....

Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Üye (Danışman): Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

.....

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İşlevsel Dil Bilgisi Bakımından İncelenmesi.

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun tarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güçlü ŞEKERCİOĞLU

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başladığım günden beri engin bilgileriyle beni aydınlatan; kişiliği, dürüstlüğü, sevecenliği ile örnek bir insan olan, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN'e bu tezin tamamlanmasında gösterdiği sabırdan ve titizliğinden ötürü şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezimde Türkçe alanında uzman Prof. Dr. Yusuf TEPELİ, Prof. Dr. Ahmet BENZER ve Prof. Dr. Galip GÜNER'e işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerini oluşturmamda anketimi cevaplayarak bana yardımcı olmalarından ötürü onlara teşekkürlerimi sunarım.

Şeyma SERT



İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
TABLO, ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu	1
1.1.2 Araştırmanın Amacı ve Problemleri	2
1.1.3 Araştırmanın Önemi	2
1.1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.1.6 Tanımlar	3

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Dil	5
2.2 Ana Dili ve Öğretimi	6
2.3 Dil Bilgisi	8
2.4 Dil Bilgisi Öğretimi ve Önemi	8
2.5 Türkçe Öğretim Programlarında Dil Bilgisi	10
2.5.1 2019 Türkçe Öğretim Programında Dil Bilgisi	13
2.6 İşlevsel Dil Bilgisi ve Özellikleri	16
2.7 Türkçe Ders Kitapları	20
2.8 Konu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar	22

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Yöntemi	24
3.2 Evren ve Örneklem	24
3.3 Verilerin Toplanması	24
3.4 Verilerin Analizi	25
3.5 Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları	27
3.5.1 İnandırıcılık	27
3.5.2 Aktarılabilirlik	28
3.5.3 Tutarlılık	28
3.5.4 Doğrulanabilirlik	29

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı	31
4.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabı	38
4.3. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı	55
4.4. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı	72
4.5. Genel Değerlendirme	83

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma ve	85
5.2.Öneriler	90

KAYNAKÇA	91
-----------------------	----

EKLER	96
--------------------	----

Ek-1 İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri Değerlendirme Formu	96
---	----

ÖZGEÇMİŞ	99
-----------------------	----

İNTİHAL RAPORU	100
-----------------------------	-----

TABLO, ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ

Şekil 2.1. Üç Boyutlu Dil Bilgisi Çerçevesi	9
Tablo 2.5.1. 2019 TÖP Dil Bilgisi Konuları.....	14
Tablo 2.6.1. İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri.....	20
Tablo 3.4.1. İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri.....	26
Tablo 4.1.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dil Bilgisi Konu Dağılımı.....	31
Tablo 4.1.2. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu.....	32
Tablo 4.2.1. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabında Dil Bilgisi Konu Dağılımları	39
Tablo 4.2.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu.....	40
Tablo 4.3.1. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil Bilgisi Konu Dağılımları.....	56
Tablo 4.3.2. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu.....	57
Tablo 4.4.1. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil Bilgisi Konu Dağılımı.....	73
Tablo 4.4.2. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu.....	74
Tablo 4.5.1. Ortaokul Türkçe Ders kitaplarında Dil Bilgisi Konuları.....	83
Tablo 4.5.2. İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri Dağılımı.....	84

KISALTMALAR LİSTESİ

5, 6, 7, 8: 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitapları.

Dil Bilgisi: Dinleme/izleme metinleri ya da okuma metinlerine bağlı etkinlikler ve temalar sonu ölçme-değerlendirme soruları içindeki dil bilgisi konulu etkinlikler/sorular sayısı.

Dinleme Toplam: Dinleme metnine bağlı etkinlik sayısı.

Etkinlik/Soru: Okuma ve dinleme/izleme metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruları sayısı.

Kitap: Ortaokul Türkçe ders kitapları.

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

O: Okuma metnine bağlı etkinlik sayısı (O1 bahsi geçen temanın ilk okuma metni, O2 ikinci okuma metni, O3 üçüncü okuma metnidir).

Okuma Toplam: Okuma metinlerine bağlı toplam soruların sayısı.

Ölçme Soruları: Ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme soru sayıları.

Ölçme Toplam: Her tema sonu ölçme-değerlendirmeye bağlı soruların sayısı.

T1 ve diğerleri: “T1” tabloda sözü edilen ders kitabındaki 1. temadır (“T2” 2. tema, “T3” 3. tema, “T4” 4. tema, “T5” 5. tema, “T6” 6. tema, “T7” 7. tema ve “T8” 8. temadır).

TDK: Türk Dil Kurumu

Tema: Ders kitaplarındaki 8 tema.

Toplam: Toplam etkinlik/ölçme değerlendirme sorusu.

TÖP: Türkçe Öğretim Programı

Tüm Etkinlik Sayısı: İncelenen tüm ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin sayısı.

Tüm Soru Sayısı: İncelenen tüm ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki soruların sayısı.

ÖZET

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

SERT, Şeyma

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ahmet Zeki Güven

Haziran, 2024, vii+ 101 sayfa

Bu çalışmanın amacı ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmesidir. Tüm ilkokul ve ortaokul öğrenci ve öğretmenlerinin erişimine açık olan EBA üzerinden rastgele ortaokulun her sınıf düzeyinden seçilmiş birer Türkçe ders kitabı çalışma örneklemini olarak belirlemiştir. Çalışma konusu işlevsel dil bilgisi üzerine Türkçe alanında uzmanların görüşü alınarak işlevsel dil bilgisi özellikleri 8 maddesi belirlenmiştir. İşlevsel dil bilgisi özellikleri 8 maddesine göre ders kitapları nitel araştırma modeli çevresinde doküman incelemesi veri toplama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İncelemeye göre ortaokul Türkçe ders kitapları işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden en çok 7 (Öğrenci etkin katılım sağlar.) ve 8 numaralı (Öğrenciler zihinsel becerilerini kullanır.) maddelere uyar ve en az ise 6 numaralı maddeye (Öğrenci motivasyonunu sağlamak için iş birlikli öğrenme etkinliklerine yer verilir.) uyar. 7 ve 8 numaralı maddeleri sırasıyla 3 numaralı madde (Konuşmayı/yazıyı anlamlandırma ve doğru ve etkili kendini ifade becerilerini kazandırmayı hedefler.), 2 (Dil bilgisinin nerede, nasıl ve ne zaman kullanılması gerektiği öğrencilere öğretilir.), 1 (Dil bilgisi biçim, anlam, kullanım boyutlarıyla bir bütün ele alınır.), 4 (Dil bilgisi 4 temel beceri ile bir metin çevresinde ele alınır.) ve 5 numaralı (Dil bilgisi yapıları farklı iletişim bağlamlarında örneklendirilir.) maddeleri takip eder. İncelenen ortaokul Türkçe ders kitapları 3, 2, 1, 4, 5 ve 6 numaralı maddelere yeterince uymaz. Buna göre ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisine yeterince uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ders Kitabı, Çalışma Fasikülü, İşlevsel Dil Bilgisi, Nitel Araştırma

SUMMARY

SECONDARY SCHOOL TURKİSH TEXTBOOKS EXAMINATION IN TERMS OF FUNCTIONAL GRAMMAR

SERT, Şeyma

Master's Degree, Department of Educational Sciences

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

June, 2024, vii+ 101 pages

The aim of this study is to examine secondary school Turkish textbooks in terms of functional grammar. A Turkish textbook randomly selected from each grade level of the secondary school was selected as the study sample via EBA, which is accessible to all primary and secondary school students and teachers. 8 items of functional grammar features were determined by taking the opinions of experts in the field of Turkish on the subject of the study, functional grammar. According to article 8 of functional grammar features, textbooks were examined using the document analysis data collection method around the qualitative research model. According to the review, secondary school Turkish textbooks comply most with articles 7 (Students actively participate) and 8 (Students use their mental skills) among the items of functional grammar features, and least comply with article 6 (Cooperative learning activities are included to ensure student motivation) comply. The 7th and 8th articles followed by in order article 3 (It aims to make sense of speaking/writing and to gain the ability to express oneself correctly and effectively), article 2 (Students are taught where, how and when grammar should be used), article 1 (Grammar is handled as a whole with its form, meaning and usage dimensions), article 4 (Grammar is discussed around a text with 4 basic skills) and article 5 (Grammar structures are exemplified in different communication contexts). The examined secondary school Turkish textbooks do not comply sufficiently with items 3, 2, 1, 4, 5 and 6. Accordingly, it has been concluded that secondary school Turkish textbooks are not adequately suitable for functional grammar.

Keywords: Textbook, UniStudy Fascicle, Functional Grammar, Qualitative Research

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problem durumuna, amacına, alt problemlerine, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve araştırma ile ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Dilimizin korunması ve devamlılığı için dilimizi güzel ve etkili bir şekilde kullanan bireyler yetiştirilmesi şarttır. Bunun için dil bilgisi büyük bir önem taşır. “Dil bilgisi, dili iyi kullanma sanatını öğretir. Düşünce ve duyguları daha düzgün ve tam olarak anlamamıza ve anlatmamıza yardım eder. Gramer bilgisi sayesinde daha doğru, daha mükemmel düşünmeye de alışırız. Bu bilgi dil düzeninin koruyucusudur” (Banguoğlu, 1990, s.19). Ayrıca dil bilgisi; “bir cümleyi, bir eylemi, bir sıfatı ya da bir metni anlamak için gereklidir ve bu nedenle okuma yazma öğretimiyle birlikte dil bilgisi öğretimine de başlanmaktadır” (Güneş, 2015, s.281).

Dil bilgisi öğretiminin etkili olabilmesi için dil bilgisi unsurlarının yararlı, açık, işlevsel olması; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Güneş, 2019, s.16). Güncel 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda (TÖP) 4 temel dil becerisi içinde dil bilgisi yapılarının işlevlerinin sezdirilerek öğrencilere kavratılması hedeflenmiştir (MEB, 2019). Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için öğretim sürecinde büyük bir rol üstlenen ve Türkçe öğretmenleri tarafından en çok tercih edilen ders materyali Türkçe ders kitapları işlevsel dil bilgisi öğretimine uygun olmalıdır (Yalçın, 1994; Akdeniz, 2019).

İşlevsel dil bilgisi öğretimi ile dil bilgisi yapıları, dil bilgisinin 3 boyutu anlam, biçim ve kullanım boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınır. Böylece dil bilgisi yapılarının nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağı gibi bilgi ve becerilerin öğrencilere kazandırılması hedeflenir (Azizoğlu ve Okur, 2022; Benzer, 2020; Hamzadayı ve Şentürk, 2022; İşcan, 2007).

2019 TÖP’te dil bilgisi konularına ağırlıklı olarak ortaokul kazanımlarında yer verilmiştir (MEB, 2019). Bu yüzden bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisi öğretimine uygunluğu incelenmiştir. Bu araştırmada; “Ortaokul Türkçe ders kitapları işlevsel dil bilgisi öğretimine ne kadar uygundur?” sorusuna cevap aranmıştır. Yapılan

incelemeler sonucunda Türkçe eğitimi alanında daha önce yapılmış benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt Problemleri

Bu araştırmanın amacı ortaokul Türkçe ders kitaplarını işlevsel dil bilgisi öğretimi bakımından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sınıf düzeylerine göre dil bilgisi konularının dağılımı nedir?
2. Her bir ortaokul Türkçe ders kitabındaki 8 temanın her birine bağlı okuma, dinleme/izleme metinleri ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruları sayısı nedir?
3. Her bir ortaokul Türkçe ders kitabındaki metinlere bağlı etkinlikler ve ölçme-değerlendirme sorularından kaçısı dil bilgisi konusudur?
4. Her bir ortaokul Türkçe ders kitabındaki dil bilgisi konulu etkinlik ve sorulardan kaçısı hangi işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine uyar?
5. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi etkinlikleri ve soruları işlevsel dil bilgisi özelliklerine yeterince uygun mudur?

1.3. Araştırmanın Önemi

Dil bilgisinin temelini atıldığı ve 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda (TÖP) dil bilgisi konularına ağırlıklı olarak yer verildiği ortaokul dönemi, Türkçe dil bilgisi öğretimi açısından büyük bir önem taşımaktadır. 2019 TÖP'te dil bilgisi konularının 4 temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) etrafında öğrencilere sezdirilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2019). Bunun somut olarak öğretime aktarılabilmesi için Türkçe dil bilgisi öğretiminde ana öğretim materyali olan ortaokul Türkçe ders kitaplarının (Yalçın, 1994; Akdeniz, 2019), işlevsel dil bilgisi öğretimine uygun olması gerekmektedir. Çünkü 2019 TÖP'te hedeflendiği gibi işlevsel dil bilgisi öğretiminde de dil bilgisi yapılarının işlevlerinin 4 temel beceri üzerinden öğrencilere sezdirilmesi hedeflenir.

Bu araştırma, ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisi öğretimine yeterince uygun olup olmadığını ortaya çıkarmakta, nitel ya da nicel herhangi bir eksik varsa; bu eksiğin tespiti ve giderilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Çalışmada sadece işlevsel dil bilgisi özellikleri dikkate alınmıştır.
- Çalışma, EBA üzerinden erişime açık olan ortaokulun her sınıf düzeyinden (5, 6, 7, 8) rastgele seçilen birer Türkçe ders kitabı ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

1.5.1. Dil: “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir” (Ergin, 2013. s.3).

1.5.2. Ana Dil: “Bir ya da birçok dilin türemiş olduğu kök dil” (Vardar ve diğerleri, 1980, s.20). “Ana dil kavramındaki ana sözcüğü burada anne anlamında değil; kaynak, temel, asıl, esas hatta ortak anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla “ana dil” kavramı; içinde başka diller barındıran kaynak dil, birkaç dile temel oluşturan dil, birden çok dilin aslını kökenini oluşturan dil” olarak tanımlanabilir (Oruç, 2016, s.313). “Bugün ses yapısı, şekil yapısı anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış bulunan dil veya lehçelerin, kök bakımından bilinmeyen bir tarihte birleştikleri ortak dil: Ana Türkçe, Ana Moğolca, Ana Altayca, Roman dillerinin temeli Latince gibi” (Korkmaz, 1992, s.8).

1.5.3. Ana Dili: “Bireyin ailesinden ve yaşadığı toplumdan öğrendiği dil” (TDK, 2023). “Ana dili kavramındaki ana sözcüğü doğrudan anne ile ilgili olduğu için en kısa tanımıyla, kişinin annesinden öğrendiği dil anlamına gelmektedir. Biraz daha geniş anlamda bir tanım yapılacak olursa da “ana dil” için kişinin annesinden, ailesinden, sosyal çevresinden doğal yolla ilk edindiği, en iyi kullandığı ve hâkim olduğu dil olarak tanımlanabilir” (Oruç, 2016, s.314). Ana dil, “insanın doğup büyüdüğü aile ve bağlı bulunduğu toplum çevresinden edindiği, kendisiyle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil”dir (Korkmaz, 1992, s.8).

1.5.4. Dil Bilgisi: “Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim, gramer” (TDK, 2023). “Bir dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkileri açısından inceleyerek bunlarla ilgili kuralları ve işleyiş özelliklerini ortaya koyan bilimdir” (Korkmaz, 2017, s.113).

1.5.5. Dil Bilgisi Öğretimi: “Bir dili doğru konuşmak için oluşturulan düzenleyici ilke ve kurallar bütünü, bir dilin ilkelerini inceleyen eğitsel etkinlikler, doğru konuşma ve yazma sanatı; dilin iç işlevleri üzerine geliştirilen bir teori ve aynı zamanda gözlem aracı ile dile ilişkin öğretilecek açıklayıcı, süreçsel ve koşul bilgileri olmaktadır” (Cuq, 2003; aktaran Güneş, 2013, s.173).

1.5.6. İşlevsel Dil Bilgisi: “İşlevsel dil bilgisi bir dilin görev ve anlam elemanlarının (ses, ek, sözcük, sözcük grubu, cümle, cümlelerin öğeleri) belli bir metin parçasında kullanımını, niçin seçildiklerini, hangi işlevleri yerine getirdiğini tespit etmeye çalışan dil bilgisidir” (İşcan, 2007).

1.5.7. Ders Kitabı: “Ders kitapları, öğretmen ve öğrencilerin öğrenme sürecindeki etkinliklerinin bir düzen içerisinde yürütülmesini sağlayan bir araçtır, hatta birçok durumda tek öğretim materyalidir” (Göçer, 2008).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Tezin bu bölümünde araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ögeler sunulmuştur. Dil, ana dil, ana dili kavramları tanımlanmış ve dil bilgisi öğretiminden bahsedilmiştir. Eski ve güncel öğretim programlarına genel bir bakış yapılmış, ders kitapları ile ilgili bilgilere verilmiştir. Ayrıca işlevsel dil bilgisinin ne olduğu ve özellikleri ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır.

2.1. Dil

“İnsan, toplumsal bir varlıktır. İnsanlar geçmişten günümüze küçük topluluklardan şehir devletlerine, imparatorluklara ve milli devletlere evrilerek hem manevi hem de maddi yönden zenginleşerek gelişmiş ve dayanışma içinde hayatta kalmıştır. Doğanın sert koşullarına karşı birleşerek ortak değerler geliştirilen insan toplulukları kendi aralarında anlaşmayı sağlamak adına bir araç olan dili geliştirmiştir” (Peterson, 2009).

“Dil; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, uzlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş sesli veya görsel işaretler sistemidir. Ayrıca düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı olarak da tanımlanabilir” (TDK, 2023). “Bireyler arası anlaşma aracı olan dil, günlük hayatımızın her yerinde duygu ve düşüncelerin iletilmesi için vazgeçilmezken aynı zamanda kültürün de taşıyıcısıdır. Bir milletin ortak değerleri olan kültür, dil ile varlığını sürdürür, gelecek nesillere aktarılır. Bu açıdan dil, bir toplumun kültürünün devamlılığı için dil, önemli bir araçtır. Aynı şekilde kültür de dilin varlığını sürdürmesini sağlar” (Göçer, 2012).

Dilin bugüne kadar birçok tanımı yapılmıştır, aşağıda bu tanımlardan bazılarına yer verilmiştir:

- “Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge” (Aksan, 1998, s.115)
- “Dil, insanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan bir araçtır. Muharrem Ergin dili şöyle tanımlar: Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli

bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir” (Ergin, 2009, s.3).

- “Dil, insanların duygu, düşünce ve gözlemlerini işaret veya kelimelerle paylaştıkları bir sistemdir. Bu sistem ses, kelime, cümle, işaret gibi çeşitli öğelerle dile özgü kural, yöntem, beceri ve tekniklerden oluşmaktadır. Bunlardan yararlanılarak insanlar arası iletişim ve etkileşim sağlanmaktadır” (Güneş, 2017, s.25).
- “İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımlarıyla başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” (Korkmaz, 2017, s.112).
- “Dil; kullanıcısının yaşayış tarzı, inanç ve değerler sistemi, tarihi birikimi, kültürel varlığı, etkileşimde bulunduğu kişi ve toplumlardan etkilenmeleri yansıtan canlı bir varlıktır” (M. N. Kardaş, H. Kardaş, S. Kardaş, 2022, s.5).
- “Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim; gramer.” (TDK, 2023).

2.2. Ana Dili ve Öğretimi

Ana dili, “çocuğun ailesinden veya içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil”dir (TDK, 2023). “Ana dili kavramındaki “ana” kavramı bazı dil bilimcilere göre bu dilin anneden öğrenilen dil ve bazı dil bilimcilere göre ise dilin öğrenildiği çevre ile ilgilidir” (Sinan, 2006).

Sinan (2006) ‘a göre “Ana dili, bilinci ve sevgisi aynı ulus içerisinde yaşayan insanlar arasında ortak bir düşünce sistemi, evreni birlikte anlama ve kavrama yeteneği kazandırır. Bu da aynı ulus içerisindeki insanlar arasındaki bağı kuvvetlendirir” (s.75). Bu yüzden ana dili öğretimi büyük bir önem taşır ve ülkemizde ilkökul ve ortaokul Türkçe derslerinde ana dili öğretimi yapılmaktadır.

Ana dili öğretiminin nitelikleri güncel 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda (TÖP) belirtilmiş, ilkökul ve ortaokul Türkçe derslerine ait kazanımlar 4 temel beceriye göre (dinleme, konuşma, okuma, yazma) şekillendirilmiştir (MEB, 2019). Ana dili öğretiminin hedefleri, programın özel amaçlarında açıklanmıştır. Bunlar:

- “Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,

- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması, okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanım ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır” (MEB, 2019, s.8).

Yukarıdaki 2019 TÖP özel amaçlarına bakıldığında bireylerin ana dilini doğru ve etkin olarak kullanabilmesi için hem anlama hem de anlatma becerilerinin bir bütün olarak geliştirilmesi; buna ek olarak bilişsel, duyuşsal ve sosyal becerilerin de dil becerileri ile geliştirilmesi ve çağın getirisi teknolojilere ayak uydurabilen bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte dilin önemli bir parçası olan ve dili besleyen kültürün bireylere benimsetilmesi, dil ve kültürü koruma bilincinin bireylere kazandırılması da göz ardı edilmemiştir. Böylece hem dil becerilerini hem bilişsel, duyuşsal ve sosyal becerilerini etkin kullanan hem de milli benliğine ve diline sahip çıkan kültürlü bireyler yetiştirilmesi 2019 TÖP ile hedeflenmiştir (MEB, 2019).

2.3. Dil Bilgisi

Dil bilgisi, bir dile ait kurallar bütünüdür. Dilin temel becerileri olan dinleme, konuşma, okuma ve yazmanın yanında bu becerilerin tümünü ilgilendiren ve kapsayan bir alandır (Aytaş, 2010). Diğer bir deyişle dil bilgisi, dili doğru ve etkin kullanmamızı sağlar.

Güneş (2017) dil bilgisini şu şekilde tanımlamıştır:

“Dil bilgisi, diğer adıyla gramer, bir dilin bütün kurallarını ifade eden bir kavramdır. Güneş dil bilgisini şöyle tanımlar: Dil bilgisi genelde gramer kelimesiyle karşılanmaktadır. Latince “harf ve işaret” anlamındaki ‘gramma’ kelimesi ile “harfleri yazma ve okuma sanatı” olarak açıklanan ‘grammatica’ kelimesinden gelmektedir. Dil bilgisinin yüklendiği bu anlam günümüzde değişikliklere uğrayarak, bir dilin; ses, biçim, cümle ve metin yapısının anlam ve görevlerini inceleyen bir bilim dalı haline gelmiştir (s.274).

Dil bilgisinin birçok tanımı farklı uzmanlarca yapılmıştır, aşağıda bu tanımlardan birkaçı sıralanmıştır:

- Dil bilgisi “bir dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkileri açısından inceleyerek bunlarla ilgili kuralları ve işleyiş özelliklerini ortaya koyan bilimdir” (Korkmaz, 2017a, s.113).
- “Bir dilin sesteki söz dizimine kadar bütün birimlerini, bu birimlerin yapı ve anlam özelliklerini araştıran bilim dalı” (Karaağaç, 2013, s.65).
- “Dil birliklerini, gramer birlikleri, şekilleri mana ve vazifeleriyle birlikte incelemektir” (Ergin, 2009, s.28).
- “Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim, gramer” (TDK, 2023).

2.4. Dil Bilgisi Öğretimi ve Önemi

Dil bilgisi öğretimi, öğretim sürecinde dilin kurallarının nasıl öğretilmesi gerektiğini ifade eder. Dil bilgisi öğretiminin nasıl olması gerektiğine dair birçok görüş ortaya atılmış ve bu noktada Larsen-Freeman “Üç Boyutlu Dil Bilgisi Çerçevesi” ni literatüre kazandırmıştır.

Buna göre hem ana dili eğitiminde hem de ikinci dil öğretiminde dil bilgisinin 3 boyutu yapı, anlam ve kullanım birlikte ele alınmalıdır (Larsen-Freeman, 2001; aktaran: Ömeroğlu, 2023).

Şekil 2.1. Üç Boyutlu Dil Bilgisi Çerçevesi (Larsen-Freeman, 2001; aktaran: Ömeroğlu, 2023)



Yukarıdaki Şekil 2.1’de üç boyutlu dil bilgisi çerçevesi gösterilmiştir. Dil bilgisinin 3 boyutundan yapı boyutu dilin herhangi bir yapısının nasıl oluştuğunu, anlam boyutu dil yapısının anlamının ne olduğu ve diğer dil yapılarına ne gibi anlamlar kattığını, kullanım boyutu ise dil yapısının ne zaman ve nasıl kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Böylece öğretim sürecinde öğrencilere dil bilgisi kurallarının nasıl oluştuğu, dil bilgisi yapılarının anlamları ve anlama katkısı, bağlam içinde dil bilgisi yapılarının ne zaman ve nerede kullanılacağı kavratılır (Ömeroğlu, 2023).

Dil bilgisi öğretimi hem ana dili hem de ikinci dil öğretimi açısından büyük bir önem taşır. Bireyin kendini doğru ve etkin bir biçimde ifade etmesi için dil bilgisi öğretimine hem ana dili hem de ikinci dil öğretiminde yer verilmelidir. Aşağıda literatürden dil bilgisi öğretiminin önemine ilişkin birkaç ifadeye yer verilmiştir:

- “Dili iyi kullanma (bon usage) sanatını öğretir. Düşünce ve duyguları daha düzgün ve tam olarak anlamamıza ve anlatmamıza yardım eder. Gramer bilgisi sayesinde daha doğru, daha mükemmel düşünmeye de alışırız. Bu bilgi dil düzeninin koruyucusudur” (Banguoğlu, 1990, s.19).

- “Dil eğitimi, kişilerin düşünme ve iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Dil yoluyla iletişimin bir yönünü anlatma, öteki yönünü de anlama oluşturur. Bu yüzden bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde dil eğitime, özellikle ve öncelikle ana dili eğitime büyük önem verilir” (Kavcar, 1998, s.65).
- “Dil bilgisi; bir cümleyi, bir eylemi, bir sıfatı ya da bir metni anlamak için gereklidir. Bu nedenle okuma yazma öğretimiyle birlikte dil bilgisi öğretime de başlanmaktadır” (Güneş, 2015, s.281).
- “Öğrencilerde Türkçeyi doğru kullanma duyarlılığı ve bilincinin oluşturulmasında ana dilinin temel etkinlikleriyle bütünleşmiş bir dil bilgisi öğretime önemli görevler düşmektedir” (Sever, 2004, s.29).

2.5. Türkçe Öğretim Programlarında Dil Bilgisi

Öğretim programı; Türkiye’de Milli Eğitim Temel Kanunu’na uygun olarak okullarda ulaşılması gereken amaçları, bunları gerçekleştirecek dersleri ve konuları sıralayan, öğretmene bu işte rehberlik edecek düşünceleri kapsayan kılavuzdur (Arslan, 2001). Türkçe öğretim programı da Türkiye’deki okullarda verilen Türkçe derslerinin nasıl olması gerektiğine yön veren kılavuzdur. Aşağıda Türkiye’nin Türkçe öğretim programları sıralanmış bunlarla ilgili kısa açıklamalara yer verilmiştir: Ayrıca güncel 2019 Türkçe Öğretim Programı ayrı bir başlık altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1. **“1924 İlk Mektep Müfredat Programı:** Türkiye’nin ilk Türkçe öğretim programı, 1924 İlk Mektep Müfredat Programı’dır. Bu program daha iyi ve etkili Türkçe eğitimi için okuma, yazma, konuşma öğrenme alanları ve dil bilgisi konularından oluşmuştur. Ancak dil bilgisi öğretimi ezberci ve dikteye dayalıdır. Dil bilgisi konularına imla ve sarf başlıklarında yer verilmiştir (Melanlioğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
2. **1926 İlk Mektep Müfredat Programı:** Türkiye’nin ikinci Türkçe öğretim programı olan bu programda İstanbul Türkçesinin kullanılması teşvik edilmiştir ve öğrenme alanlarının birbiriyle ilişkisine, bütünlüğüne dikkat edilmiştir. Dil bilgisi konuları ise kıraat, yazı, imla, tahrir ve kavaid konu başlıkları altında toplanmıştır. Kıraat derslerinde okuma, yazı derslerinde yazma çalışmaları yapılmıştır (Melanlioğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).

3. **1929 Orta Mektep Türkçe Programı:** 1 Kasım 1928’de alfabe değişikliği ile yeni bir Türkçe öğretim programına ihtiyaç duyulmuş ve Latin alfabesi ile yeni bir program hazırlanmıştır. Bu programda dil becerileri bir arada verilmiştir; konu başlıkları ise gramer, tahrir ve kıraat olarak üçe ayrılmıştır. Ayrıca öğrencilerin uygulamalarına ağırlık verilmiş ve tümevarım yöntemi ile dil bilgisi konuları öğrencilere aktarılmıştır (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
4. **1931-1932 Ders Senesi Tadilat-ı Türkçe Programı:** Bu programda önceki programa ek olarak dil bilgisi konularına yeni eklemeler yapılmış ve dil bilgisi konuları yazma dersiyle ilişkilendirilmiştir. Dil bilgisi konuları sınıf düzeylerine göre değişiklik göstermiştir. Programda yer alan dil bilgisi konuları; cümle, kelime, hece, harf, noktalama, isim, sıfat, zamir, fiil, isim fiil, sıfat fiil, zarflar, ekler, cümle tahlili ve Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeridir (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
5. **1938 Ortaokul Türkçe Programı:** Bu programda dil bilgisi konularına yer verilmemiştir, bunun dışında 1931 programı içeriği ile bu programın içeriği aynıdır. Müfredata eklenecek dil bilgisi konuları üzerinde bir fikir birliği yoktur ve bu yüzden Necmettin Onan tarafından “Dil Bilgisi I” isimli gramer kitabı yayınlanana kadar dil bilgisi konularına bu programda yer verilmemiştir (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
6. **1949 Ortaokul Türkçe Programı:** Necmettin Onan tarafından “Dil Bilgisi I” ismiyle yayınlanan gramer kitabındaki dil bilgisi konuları bu programa dahil edilmiştir. Programın içeriği; amaçlar, açıklamalar, okuma, söz ve yazıyla ifade, dil bilgisi, imla, yazı şeklindedir. Programda dil bilgisi konuları dil becerileri ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca programda dil bilgisinin amacının öğrencilere okuma, yazma, konuşma ile ilgili kuralları sezdirmek olduğu belirtilmiştir (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
7. **1962 Ortaokul Türkçe Programı:** Bu program 1949 programının incelenmesi ve bunun sonucunda 1949 programında küçük değişiklikler yapılmasıyla hazırlanan bir programdır. Bu programdaki dil bilgisi konuları da 1949 Türkçe programındaki dil bilgisi konuları ile aynıdır (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
8. **1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı:** 1979 ilkokul ve ortaokulların birleştirilmesi ile yeni bir Türkçe öğretim programına ihtiyaç

duyulmuştur. Bu programda eğitim kademeleri birinci ve ikinci kademe olarak ifade edilmiştir. Program genel amaçlar, açıklamalar, anlama, anlatım, dil bilgisi, yazı, yöntem, araç ve gereçler, ölçme ve değerlendirme bölümlerinden ve programın içeriği ise okuma, dinleme, izleme, sözlü anlatım, yazılı anlatım ve dil bilgisinden oluşturulmuştur. Ayrıca bu program önceki programlara göre daha kapsamlıdır (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).

9. **2005 İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Programı:** Bu program; yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zeka kuramı, öğrenci merkezli öğrenme, bireysel farklılıklara duyarlı öğretim gibi farklı yaklaşımları kapsayan bir programdır. Diğer programlardan farklı olarak yeni bir öğretim materyali olarak öğretmen kılavuz kitabı geliştirilmiştir ve ek olarak kılavuz kitaba uygun ders ve çalışma kitapları hazırlanmıştır. Bu program tematiktir ve konu başlıkları ise okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dil bilgisidir (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
10. **2006 İlköğretim Türkçe Dersi Programı:** 6, 7 ve 8. sınıfları kapsayan bu programın içeriği dinleme ve izleme, konuşma, okuma, yazma ve dil bilgisi konularından oluşmuştur. Ayrıca bu programın en önemli özelliği programın kazanımlar ve etkinlikler olarak iki bölümden oluşmasıdır. Etkinlik temelli hazırlanmış 2006 programında etkinlikler, etkinliklerde kullanılacak yöntem ve materyaller açıklanmıştır. Programın öğrenme alanları ise dinleme-izleme, okuma, yazma ve konuşmadır. Ayrıca programda “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma ve girişimcilik becerileri yer almış ve öğrencilerin çok yönlü gelişimi desteklenmiştir (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).
11. **2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı:** Bu program 1’den 8. sınıfları kapsar ve öğrencilerin dil ve zihin becerilerini geliştirmeyi hedefler. Sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme ve mesleki gelişim gibi beceriler programda yerini almıştır. Programın içeriği ise öğrenme alanları adı altında düzenlemiş ve bunlar sözlü iletişim, okuma ve yazma olarak 3’e ayrılır. Sarmal olarak hazırlanan programda konu zorluk düzeyi sınıf düzeyi arttıkça arttırılmıştır. Dil bilgisi konularına ise sarmal olarak hazırlanan sözlü anlatım, okuma ve yazma öğrenme alanları kazanımları içinde yer verilmiştir (Melanlıoğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).

12. 2018 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı: 2015 programı üzerinde yapılan incelemeler sonucu küçük değişikliklere gidilmiş ve 2018 programı hazırlanmıştır. Programa Türkiye Yeterlilik Çerçevesi ve değerler eğitimi kapsamında eklemelerde bulunulmuştur. Türkiye Yeterlilik Çerçevesi kapsamında ana dilde iletişim, yabancı dilde iletişim, dijital yeterlilik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yeterlilikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade becerileri programa eklenmiştir. Değerler eğitimi bakımından ise programa dürüstlük, yardımlaşma, merhamet, paylaşma, sevgi, cömertlik, sorumluluk, öz güven ve sabır değerleri eklenmiştir. Ayrıca bu programda öğrenme alanı “beceri” adını almıştır ve programdaki beceriler dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazmadır. Programda dil bilgisi konularına da bu becerilere bağlı kazanımlarda yer verilmiştir (Melanlioğlu, 2010; Sağır & Atalay, 2016; Sönmez, 2019).

2.5.1. 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda Dil Bilgisi

Güncel 2019 Türkçe Öğretim Programı (TÖP) sarmal yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Programda farklı sınıf düzeylerinde tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara yer verilirken, diğer taraftan da bütünsel ve tek sınıf düzeyinde öğrenilmesi gereken kazanım ve açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca bu program üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir programdır (MEB, 2019).

2019 TÖP’te Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) kapsamında 8 yetkinlik; ana dilde iletişim, yabancı dilde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade yer almıştır. Bunlardan ana dilde iletişimde 4 temel becerinin (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) günlük hayatta etkili bir şekilde kullanılması hedeflenmiştir (MEB, 2019). Aynı şekilde programın özel amaçlarında 4 temel becerinin geliştirilmesine yönelik aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

- “Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması” (MEB, 2019, s.8).

4 temel dil becerisinin geliştirilmesine odaklanan 2019 TÖP'te ağırlıklı olarak ortaokul (5, 6, 7, 8) kazanımlarında dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Aşağıda programda yer alan dil bilgisi konularının sınıf düzeylerine ve becerilere göre dağılımı Tablo 2.5.1.de gösterilmiştir:

Tablo 2.5.1. 2019 TÖP Dil Bilgisi Konuları (MEB, 2019)

Sınıf	Amaç	Dil Bilgisi Konuları
5	Konuşma	Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri (ama, fakat, ancak ve lakin)
	Okuma	Kökler ve ekler
	(Söz	Yapım Eki
	Varlığı)	Ses olayları (ünlü düşmesi, ünlü daralması, ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması, ünsüz türemesi)
	Yazma	Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri (ama, fakat, ancak ve lakin)
6	Konuşma	Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri (ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte, buna rağmen)
		İsim Çekim Ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri, soru eki)
	Okuma	İsimler ve Sıfatlar
	(Söz	İsim ve Sıfat Tamlamaları
	Varlığı)	Edat, Bağlaç ve Ünlemler
		Basit, Türemiş ve Birleşik Kelimeler
	Yazma	Zamirler
7	Konuşma	Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri (oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak)
		Fiil çekim ekleri (Kip ve Kişi Ekleri)
	Okuma	Fiillerde Anlam Kayması
	(Söz	Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller
	Varlığı)	Zarflar
		Fiillerin Anlam Özellikleri (İş, Oluş ve Durum Fiilleri)
		Anlam Yönünden Anlatım Bozuklukları

	Ek Fiil
Yazma	Anlama Dayalı Anlatım Bozuklukları Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri (oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak)
Konuşma	Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri
Okuma	Dil Bilgisi Yönünden Anlatım Bozuklukları
(Söz	Fiilimsiler
Varlığı)	
8	Dil Bilgisine Dayalı Anlatım Bozuklukları
	Cümlelerin Öğeleri
Yazma	Cümle Türleri
	Fiillerin Çatı Özellikleri
	Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri

Dil bilgisi konularını içeren kazanımlar, öğrencilerin dil bilgisi yapılarının işlevlerini ve bunların anlama olan katkısını kavramalarına yöneliktir. Bu kazanımlarla dört temel dil becerisi içinde dil bilgisi konularının sezdirilerek ve ezbercilikten uzak, etkinliklerle yaparak-yaşayarak öğrencilere kavratılmasını hedeflenmiştir (Karabulut & Tunagür, 2022). Aşağıda buna örnek olarak iki ayrı dil bilgisi kazanımına yer verilmiştir:

“T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.

-Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır.” (MEB, 2019, s.36).

Yukarıda yapım eklerinin işlevlerinin öğrenciler tarafından kavranıp ifade edilmesi ile ilgili bir kazanıma yer verilmiştir. Bu kazanımda yapım eklerinin ezberlenemeyeceği ve işlevlerinin öğrencilere sezdirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

“T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.”
(MEB, 2019, s.40).

Bir başka örnek olarak yukarıdaki 6. sınıfa ait isim ve sıfat tamlamalarıyla ilgili bir kazanıma yer verilmiştir. Bu kazanımında dil bilgisi konularından isim ve sıfat tamlamalarının anlama olan katkısını belirleme söz konusudur. İsim ve sıfat

taamlamalarının anlama olan katkısını belirlemekle bunların ne işe yaradığının, nasıl kullanıldığının öğretilmesi hedeflenmiştir.

2.6. İşlevsel Dil Bilgisi ve Özellikleri

İşlev sözcüğü, bir şey ya da kimsenin yapısı ya da konumu gereği yaptığı iş, görev, fonksiyon; bir yapının gerçekleştirebildiği ya da onun başka yapılardan ayırt edebilmesini sağlayan fonksiyon olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). İşlevsel dil bilgisi ise dil bilgisi yapılarının işlevlerine odaklanan bir dil bilgisi öğretimini ifade eder.

İnsanoğlu yalnızca dilsel yapıları pek çok farklı durumda doğru bir biçimde üretmek ve anlamakla kalmaz, aynı zamanda dilsel anlatımlardan akıl yürütme yoluyla bilgi türetmeyi de bilir; belirli bir durumda yalnızca ne söyleyeceklerini değil, nasıl söyleyeceklerini de bilirler. İşlevsel dilbilgisi, ilk olarak dil kullanımının altında yatan dilsel yetilerle ilgilenir; doğal dillerin dil bilgisel düzenlemesine ilişkin genel bir kuram olarak tasarlanmıştır (Van Schaaik, 1998, s.9).

İşlevsel dil bilgisi kuramı, Chomsky'nin üretimsel dönüşümsel dil bilgisi kuramını temel alır. Chomsky'e göre insan dil edinme yetisiyle doğar ve büyüdüğü çevreden dili edinir. Ayrıca üretimsel dönüşümsel kurama göre dilsel anlatımın temeli cümle/tümcedir. Bir dilin cümle yapısı kavrandıktan sonra o dilde istenildiği kadar cümle kurulabilir, diğer bir deyişle o dil edinilir.

İşlevsel dil bilgisinde dil, her şeyden önce bir sosyal etkileşim aracıdır ve bu nedenle dil etkinliği yalnızca kurallar ve normlardan ibaret değildir. Aynı zamanda iletişimsel amaçları gerçekleştirmeye hizmet ettiğinden, en az iki katılımcıyı gerektirir ve bu bakımından işbirlikçidir. Buna göre dilde kullanılan araçlara “dilsel anlatımlar” adı verilir; dilsel anlatımlar da anlambilim, sesbilim, biçimbilim ve sözdizim kurallarıyla (dilbilgisi kurallarıyla) yapılandırılır (Van Schaaik, 1998).

İşlevsel dil bilgisi, İşcan (2007) 'a göre dildeki görev ve anlam elemanlarının (ses, ek, sözcük, sözcük grubu, cümle, cümlelerin öğeleri) hangi işlevleri yerine getirdiğini tespit etmeye çalışır ve dildeki görev ve anlam elemanlarının hangi işlevlere sahip olduğunu açıklar (s.253).

İşcan (2007) 'a göre dil elemanlarının işlevleri kısaca aşağıdaki gibidir:

1. **Ses Bilgisi:** Dilin temel birimi ses olduğuna göre öncelikle ‘ses’ in işlevine bakmak gerekir. Ses, dilin temel birimi olduğu için “ses”in olmadığı yerde dil de yoktur. Bu

yüzden dilin tanımı yapılırken ses, tanım içinde özellikle vurgulanmaktadır. Ses bilgisi, bir dilin seslerini; oluşmaları, boğumlanma özellikleri, sözcüklerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişmeler açısından inceleyen dil bilgisi koludur. Ses bilgisi öğretiminde kavratılmaya çalışılan başlıca konular şunlardır: Ses değişmesi, ses olayları, [ses türemesi, ses düşmesi, ses benzeşmesi, ses uyumu (ünlü uyumu, ünsüz uyumu)]. Türkçe eklemeli bir dil yapısında olduğundan gerek kelime yapımında gerekse kelimeleri kullanım alanına çıkararak dilin işletilmesinde eklerin çok geniş ve önemli bir payı vardır.

2. **Sözcük Bilgisi:** Sözcük bilgisi öğretimi Türkçe eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Sözcükler, dilin temel öğeleridir. Sözcüklerden yararlanmadan cümle kurmak, yeterli bir anlatıma ulaşmak olanaksızdır. Varlıkları, kavramları karşılayan sözcükleri tanıyıp yeri geldiğinde de doğru yerde, doğru olarak kullanmak çok önemlidir. Sözcük türü bakımından sözcükleri iki grupta toplamak mümkündür: İsim ve fiil. Sözcükleri tek başlarına düşünürsek bir sözcük ya isim ya da fiil olur. İsimler, başka bir ismi belirterek ya da niteleyerek sıfat; başka bir ismin yerine geçerek zamir; fiilleri, fiilimsileri, zarfları, sıfatları zaman, durum, ölçü gibi özellikler bakımından tamamlayarak zarf olup söz diziminde yer alırlar. Yine edat, bağlaç gibi sözcük türleri de Türkçenin söz dizimi içinde bu adları alırlar. Bu bakımdan öğrencilere öncelikle öğretilmesi, kavratılması gereken sözcük türü isimdir. İsimler iyice tanıtıldıktan sonra yukarıda bahsedilen işlevsel (niteleme, belirtme, yerine geçme, zaman, ilgi vb.) özellikler verilerek sözcük türleri kavratılmalıdır. Sözcük türleri öğretilirken sadece isim olarak değil, işlevleri ve varlıklarla olan ilişkisi de anlatılmalıdır. Öğrencilere; varlık- isim ilişkisi; varlık-nitelik/belirtme (sıfat) ilişkisi; varlık- yerine geçme (zamir), eylem- durum/ zaman/ yer/ miktar vb. (zarf) ilişkileri devamlı hissettirilmelidir. Sözcüklerin türünü yer aldığı cümledeki kullanımı belirler.

Sözcük grupları, birden çok sözcüğün cümle içinde tek işlevle kullanılacak şekilde bir araya gelmesiyle oluşur. Sözcük bilgisi öğretimi sırasında öğrencilerin sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılır. Bu çalışmalarla öğrenciler, kullanmakta olduğu sözcüklerin anlamlarını, kullanılışlarını öğrenerek yanlış kullanımları fark edip kendi kendine düzeltme yeteneğini kazanmış olurlar. Sözcük dağarcığının geliştirilmesi için en önemli etkinlik okumadır. Bu etkinlik sırasında öğrenciler sözcük biçimlerini tanır ve farkında olmadan sözcük hazinesini zenginleştirirler. Ayrıca sözcük türlerinin cümle içindeki görevleri ve varlıklarla olan

ilişkilerinin kavratılması ile öğrenciler, Türkçenin diğer dillerden farkını ve ayırıcı özelliklerini öğrenmiş olacaklardır.

3. **Cümle Bilgisi:** Bir dilde, sözcüklerin, sözcük gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbiriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen dil bilgisi dalına cümle bilgisi adı verilir. Dil bilgisi kurallarına uygunluk, iyi ve doğru cümlelerin temeli demektir. Bir cümlede sözcükler tam ve yerli yerinde değilse, öge eksikliği ya da ögeler arası uyumsuzluk varsa, o cümle dil bilgisi kurallarına uygun değil, demektir. Cümle çözümlemelerinde tümevarım yöntemi uygulanmalıdır. Cümle çözümlemesi bittikten sonra sözcük çözümlemesine geçilmelidir. Çünkü cümlelerin kuruluşu ortaya çıktıktan sonra sözcüğün türünü belirlemek kolaylaşır. Cümle çözümlemelerinde ögelerin isminden çok işlevleri ve kullanım alanlarını öğrencilere kavratmak önemlidir. Cümle çözümlemelerinden maksat, genelde kurucuları; yüklemi, öznesi, nesnesi, tümleci açıkça belli cümlelerde, o kurucuların altına yüklem, özne, nesne, tümleç yazmak değildir. Önemli olan yüklem- özne, yüklem- nesne, yüklem- tümleç ilişkilerini kavrayarak, bu ögeler arasındaki söz alışverişini görmek, sonra da isimlendirmektir. Önemli olan, öğrencinin doğru, düzgün ilişkiler kadar anlatım bozukluğu olan cümlelerdeki kusurlu ilişkileri de fark ederek, kendi yazılarında o yanlışlara düşmemesidir. Yüklem olan sözcük ya da sözcük grubuna yüksek sesle “kim, ne”; “kimi, neyi” vb. sorularını sorarak, doğru cevabı vermek kadar, anlatım bozukluğu sebebiyle cevap verilemeyen öge yanlışını görebilmek de gerekir (s.254-257).

İşlevsel dil bilgisi dilin kullanımını yazılı ve sözlü dilin bağlamında inceler. Bu dil bilgisinin amacı anlamın nasıl oluştuğunu göstermek, metinleri yorumlamak ve anlamaktır (Freddi 2004: 29; aktaran Benzer, 2010). Benzer (2020) ‘e göre işlevsel dil bilgisi, dili iletişim aracı olarak ele alır (s.4). İşlevsel dil bilgisine göre dil bilgisi öğretimi, iletişimden ayrılmadan öğrencilere dil bilgisi kurallarını yerinde ve zamanında kullanma becerisini kazandırma üzerine kuruludur (Hamzadayı & Şentürk, 2022).

İşlevsel dil bilgisi anlam, biçim ve ses birimlerinin anlamsal değerlerini inceler ve dildeki görevlerini belirler. Ayrıca bunların belli bir metin parçasında kullanımını, niçin seçildiklerini, hangi işlevleri yerine getirdiğini tespit etmeye çalışır. Bu açıdan işlevsel dil bilgisi iletişimden ayrılmadan izlek ve bağlam odak alınarak dilin işlevsel kullanılmasını ve dil becerilerinin geliştirilmesini hedefler (İşcan, 2007; Benzer, 2010; Azizoğlu & Okur, 2022; Hamzadayı & Şentürk, 2022).

İşcan (2007), işlevsel dil bilgisinin dil bilgisi öğretimi için önemini şu şekilde ifade etmiştir:

“İşlevsel dil bilgisi gerek anlambirimlerin gerek biçimbirimlerin gerekse sesbirimlerin anlamsal değerlerine inerek dildeki fonksiyonlarını belirler. Bundan dolayı dil öğretiminde dil bilgisinin işlevsel yönünü ön plana çıkaran metotların kullanılması, özellikle Türkçe dil bilgisi öğretiminde sağlıklı ve kalıcı sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır” (s.258).

Ayrıca işlevsel dil bilgisi, bir kelimenin birden fazla anlamı olabileceğini ve bu kelimenin diğer kelimelerle kullanıldığında farklı anlamlar taşıyabileceğini göz önüne alır ve bu nedenle dil bilgisi öğretimi bakımından büyük bir önem taşır (Fawcett 2005: 9; aktaran Benzer).

Sözcüğün ya da sözcük grubunun anlamlarının ve cümledeki görevlerinin belirlenmesi açısından Güneş (2017) aşağıdaki işlevsel dil bilgisi tekniklerini ortaya koymuştur:

- **Birleştirme teknikleri:** Öğretilecek dil öğelerini seçme, bunları dil mantığına uygun şekilde kolaydan zora, basitten karmaşığa sıralama.
- **Çözümleme teknikleri:** Öğrenenin dil ihtiyaçlarını belirleme, mantıklı bir süreç izleyerek bunu düzenleme, buna göre içeriği düzenleme (s.286).

Yukarıda işlevsel dil bilgisi ve özellikleri tanımlanmaya çalışılmıştır ve bu kuramsal araştırma sonucu 8 işlevsel dil bilgisi özelliği belirlenmiştir. Bu 8 özelliklerle ilgili bir anket formu (Ek-1’de anket formu gösterilmiştir.) hazırlanmış ve bu form Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyene e-posta yoluyla gönderilmiştir. Türkçe eğitimi alanında uzman 3 uzman akademisyen de belirlenen 8 işlevsel dil bilgisi özelliğini uygun bulmuştur. Aşağıda sözü edilen işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği maddeler halinde Tablo 2.6.1.de sıralanmıştır:

Tablo 2.6.1. İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri

Maddeler	İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri
1	Dil bilgisi yapıları; biçim, anlam ve kullanım boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınır.
2	Dil bilgisi yapılarının nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağı dikkate alınır.
3	Öğrencilere bir metni/konuşmayı doğru bir biçimde anlamlandırabilme ve metin/konuşma hakkında duygu ve düşünceleri doğru ve etkili bir biçimde ifade etme becerilerinin kazandırılması hedeflenir.
4	Dil bilgisi yapıları 4 temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) çevresinde bir metne bağlı olarak ele alınır.
5	Öğrencilere dil bilgisi yapılarının işlevlerinin kavratılması için dil bilgisi yapıları farklı iletişim bağlamlarında örneklendirilir.
6	Dil bilgisi yapıları ile ilgili iş birlikli etkinliklere (iş birlikli öğrenme grupları ile etkinlikler) öğrencilerin motivasyonlarını arttırmak amacıyla yer verilir.
7	Öğrencilerin etkin kılındığı (yaparak ve yaşayarak katılım sağladıkları) öğretim yöntem teknik ve stratejileri (öğrencilerin bizzat konuşma ve yazma becerileri ile kendileri bireysel ya da grupla ifade ettiği etkinlikler) tercih edilir.
8	Öğrencilerin zihinsel becerilerini (ekleme, çıkarma, değiştirme, ayırt etme, yaratıcı düşünme vb.) aktif olarak kullanabileceği öğretim materyalleri tercih edilir.

2.7. Türkçe Ders Kitapları

“Tüm ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Talim ve Terbiye Kurulu onayından geçmelidir. Ders kitabının ders kitabı olarak kabul edilmesi için hazırlanan taslak kitapların “kitapinceleme.meb.gov.tr” adresi üzerinden elektronik ortamda Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına başvurusu yapılması şarttır. Başvurusu yapılan taslak ders kitapları yayınevi ve kitabın hazırlık sürecinde görev alan personelin yeterlilikleri ile yönetmelikte belirtilen diğer hususlar açısından incelenir” (MEB, 2023).

“İnceleme sonucunda ön yeterlilikler açısından uygun görülen taslak ders kitapları, panelistler tarafından incelenmek ve değerlendirilmek üzere elektronik ortamda yansız atama yoluyla görevlendirilen panelistlere gönderilir. Her bir taslak ders kitabı için görevlendirilen

alan eğitimcisi/uzmanı, tasarım inceleme uzmanı, dil inceleme uzmanı ile çoklu ortam tasarım inceleme uzmanından oluşan panelist grubu elektronik ortamda kitapları inceleyerek bireysel raporlarını hazırlarlar. Panelistler, panel toplantısında Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından görevlendirilen bir moderatör eşliğinde bireysel raporlarını değerlendirerek ortak panel raporunu oluştururlar. Müzakerelerin tamamlanması ve panel üyelerinin müzakerenin yeterli olduğuna ilişkin görüş birliğine varmasından sonra her bir panelist anayasa ve kanunlara uygunluk, bilimsel olarak yeterlik, eğitim ve öğretim programının kapsamını ve kazanımlarını karşılama yeterliği, dil ve anlatım yönünden yeterliği, görsel tasarımın ve içerik tasarımının öğrenmeyi destekleyecek nitelikte olması ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğu kriterlerinin her biri için ayrı ayrı ‘gizli puanlama, açık tasnif’ yöntemiyle puanlama yapar” (MEB, 2023).

“Kurulca kabul edilen taslak ders kitabının panel sonuç puanı her bir kriter için 75’ten az olamaz. Kurul değerlendirmesi doğrultusunda yayınevi ve hizmet birimleri, tespit edilen düzeltmeleri gerçekleştirerek kitapları basıma hazır hâle getirirler. Kurul tarafından onaylanan ders kitaplarının listesi Tebliğler Dergisi’nde yayımlanır. Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ihale sonuçları doğrultusunda onay almış ders kitaplarının basım ve dağıtım işlemleri tamamlanır. Talim Terbiye Kurulu onaylı ders kitapları 5 yıl süre ile hizmete sunulur” (MEB, 2023).

Güncel 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda ilkokul ve ortaokulun her sınıf düzeyinden Türkçe derslerinde kullanılacak metinlerin nitelikleri ayrı bir başlık altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Programa göre ilkokul ve ortaokul Türkçe kitapları aşağıdaki nitelikleri taşır:

- 1’den 8’e tüm sınıf düzeylerindeki ders kitaplarının her biri 8 temadan oluşur.
- Her tema sonunda temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları mevcuttur.
- Bazı temalar bazı sınıf düzeyleri için zorunludur, kalan temaların seçimi ders kitabı yazarı/yazarlarının tercihinin bırakılmıştır.
- Her bir tema 1 dinleme/izleme, 3 okuma ve 1 serbest okuma metninden oluşur.
- Dinleme/izleme ve okuma metinlerine bağlı etkinlikler mevcuttur.
- Programda her sınıf düzeyinde hangi metin türlerinin yer alacağı belirlidir.
- Türkçe ders kitabı yazarlarının ders kitabı taslağını hazırlarken seçecekleri metinlerin nitelikleri “Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri” başlığı altında açıklanmıştır.
- Ayrıca 1’den 4’e sınıf düzeylerinde hangi okuma-yazma etkinliklerinin yapılacağı ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

- Türkçe ders kitapları kazanımlara uygun hazırlanır (MEB, 2019).

Bu araştırmada EBA üzerinden erişime açık ortaokulun her sınıf düzeyinden birer Türkçe ders kitabı rasgele seçilerek işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmiştir. Aşağıda bu araştırmada kullanılacak Türkçe ders kitapları aşağıda sıralanmıştır:

- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5 Ders Kitabı (Koza Yayınları, 2022)
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6 Ders Kitabı (Anka Yayınevi, 2019)
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı (Dörtel Yayıncılık, 2019)
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı (MEB Yayınları, 2021).

2.8. Konu ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

MEB onaylı EBA üzerinden erişime açık ortaokulun her sınıf düzeyinden birer rastgele seçilmiş Türkçe ders kitabı işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmiştir. Literatür taraması yapıldığında benzer bir çalışmaya ve yüksek lisans ya da doktora tezine rastlanmamıştır. İşlevsel dil bilgisi üzerine Türkçe eğitimi ve öğretimi alanında yapılan çalışmalar ise şunlardır:

Kozan (2019), “Çeviri Eğitiminde Türkçenin Dil Bilgisi: İşlevsel Yaklaşım” adlı çalışmasında Türkçe dil bilgisinde “sıfat-fiil” olarak adlandırılan ve Türkçe-Rusça çeviri sürecinde sorun oluşturabilen –dık- yapılarının Türkçe-Rusça çeviri sürecinde sorun oluşturduğu ve çeviri sürecinde bu sorunun giderilmesi için işlevsel çözümlemenin şart olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada dil bilgisi çeviri yöntemiyle ikinci dil öğretiminde işlevsel yaklaşımın kullanılması gerektiği savunulmuştur.

Arslan (2020) ’ın “Türkçe Eğitiminde Metin Temelli İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi: Bir Eylem Araştırması” doktora tezinde Türkçe eğitiminde dil bilgisi öğretimi çalışmalarının metinlerden hareketle işlevsel bir şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması amaçlanmış ve araştırma sonucunda metin temelli işlevsel dil bilgisi öğretimine yönelik hazırlanan ders planlarının, öğrencilerin dil bilgisi konularını kavramalarını kolaylaştırdığı ve temel dil becerilerinin gelişimini desteklediği ifade edilmiştir.

Doğru (2022) ’nın “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Temel (A1-A2) Seviyesinde İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi” doktora tezinde Türkiye’de ve dünyanın farklı yerlerinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılmak amacıyla hazırlanmış en

kapsamlı beş farklı ders ve çalışma kitabı, dil bilgisi açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bunların işlevsel dil bilgisi öğretimine uygunluğu ortaya konulmuştur.

Türk (2022) ‘ün “Mobil Teknoloji Destekli İşlevsel Dil Bilgisi Uygulamalarının Akademik Başarı ile Okuduğunu Anlama Becerilerine Etkisi ve Sürece Yönelik Öğrenci Görüşleri” doktora tezinde mobil teknoloji destekli işlevsel dil bilgisine dayalı eğitimin öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerini ve akademik başarılarını artırdığı ortaya konmuştur.

Güral (2023) ‘ın “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Türkçedeki Görevli Dil Öğelerinin Öğretiminin İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi Açısından İncelenmesi” yüksek lisans tezinde ortaokul Türkçe ders kitaplarında görevli dil öğelerinin öğretiminde Türkçedeki görevli dil öğelerinin öğretimine yönelik olan etkinliklerin büyük bir kısmının işlevsel dil bilgisi öğretimi açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tezde işlevsel dil bilgisinin temel özellikleri 8 madde şeklinde ortaya konulmuştur ve ortaokul Türkçe ders kitapları evrenini temsil eden 2022-2021 öğretim yıllarını temsilen bir beşinci sınıf, ikişer altıncı ve yedinci sınıfı ve bir tane de sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı seçilmiştir. Seçilmiş ders kitaplarındaki görevli dil öğelerinin neler olduğu ve görevli dil öğelerini içeren etkinliklerin işlevsel dil bilgine öğretimi bakımından yeterliliği ortaya konulmuştur. Araştırma sonucu ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görevli öğelerin işlevsel dil bilgisine yeterince uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Zeynep Çolak (2023) ‘ın “Öğretici Görüşleri Doğrultusunda Dil Öğretiminde İşlevsel Dil Bilgisi Yaklaşımı Ve Temel Düzeyde Etkinlik Hazırlama” yüksek lisans tezinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işlevsel dil bilgisi yaklaşımıyla okuma, dinleme, konuşma ve yazma beceri alanlarının desteklenerek uygulamada karşılaşılan sorunları çözme, öğrenci ve öğretmenlere farklı alternatifler sunma ve literatüre katkı sağlama açılarından değerlendirilmiş, bu kapsamda işlevsel dil bilgisinin katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin sebebi yazılı materyallerin analiz edilip yorumlanmasıdır. Seale (2001)'e göre nitel araştırma yöntemi; “bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve metin analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı nitel araştırma, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanması, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreç” olarak tanımlanmıştır (s.10).

Çalışmada nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi kullanılmıştır. Bowen (2009)'a göre doküman incelemesi, “basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir” (s.27). Doküman incelemesi, “araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi” olarak tanımlanabilir (Özkan, 2021, s.2).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni MEB onaylı ortaokul Türkçe ders kitaplarıdır. Araştırma evreni EBA üzerinden ortaokulun her sınıf düzeyinden rastgele seçilmiş birer Türkçe ders kitabı ile sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni EBA'nın tüm ilkököl ve ortaokul öğrenci ve öğretmenlerinin erişimine açık olmasıdır.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak MEB onaylı ve EBA üzerinden erişime açık ortaokulun her sınıf düzeyinden rastgele seçilmiş birer Türkçe ders kitabı kullanılmış ve işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmiştir. İncelenmek üzere rastgele seçilmiş ortaokul Türkçe ders kitapları

doküman incelemesi ile ele alınmıştır. Doküman incelemesinin tercih edilmesinin sebebi; doküman incelemesi tekniğinde basılı/elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesidir ve incelenmek üzere seçilen ortaokul Türkçe ders kitapları basılı/elektronik bir materyaldir. Doküman incelemesi sonucunda ulaşılan bulgular kategorileştirilerek yorumlanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi kullanılmıştır. Bowen (2009)'a göre doküman incelemesi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlemdir (s.27). MEB onaylı ve EBA üzerinden erişime açık her sınıf düzeyinden (5, 6, 7, 8) birer rastgele seçilmiş ortaokul Türkçe ders kitabı doküman incelemesiyle incelenmiştir.

Seçilen 4 ortaokul Türkçe ders kitabının her biri kendi içinde 8 temaya, her temanın 3 okuma ve 1 dinleme/izleme metnine bağlı etkinliklere, her tema sonu ölçme-değerlendirme sorularına göre ele alınmıştır. Okuma ve dinleme/izleme metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruları nitel ve nicel bakımdan incelenmiştir. Nicel olarak etkinlik ve soruların sayıları her bir ders kitabındaki toplamı, her tema başına kaç etkinlik ve sorunun düştüğü belirlenmiştir. Ayrıca etkinlik ve sorulardan kaçının dil bilgisi konulu olduğu ayrıntılı olarak ele alınmış ve bunlardan kaçının dil bilgisi konulu olduğu tespit edilmiştir. Nitel olarak ise ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi konulu her bir etkinlik ve soru işlevsel dil bilgisi özellikleri bakımından incelenmiştir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisi bakımından incelendiği bu çalışmada ilk önce işlevsel dil bilgisi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucu elde edilen verilerden işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği belirlenmiştir. İşlevsel dil bilgisinin 8 özelliği ile ilgili bir anket formu (Ek-1'de anket formuna yer verilmiştir.) hazırlanmış ve Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyene e-posta yoluyla bu anket formu gönderilmiştir. Türkçe eğitimi alanı 3 uzman akademisyen de işlevsel dil bilgisinin 8 özelliğini uygun bulmuştur. İşlevsel dil bilgisinin 8 özelliği maddeler halinde aşağıdaki Tablo 3.4.1.de gösterilmiştir:

Tablo 3.4.1. İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri

Maddeler	İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri
1	Dil bilgisi yapıları; biçim, anlam ve kullanım boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınır.
2	Dil bilgisi yapılarının nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağı dikkate alınır.
3	Öğrencilere bir metni/konuşmayı doğru bir biçimde anlamlandırabilme ve metin/konuşma hakkında duygu ve düşünceleri doğru ve etkili bir biçimde ifade etme becerilerinin kazandırılması hedeflenir.
4	Dil bilgisi yapıları 4 temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) çevresinde bir metne bağlı olarak ele alınır.
5	Öğrencilere dil bilgisi yapılarının işlevlerinin kavratılması için dil bilgisi yapıları farklı iletişim bağlamlarında örneklendirilir.
6	Dil bilgisi yapıları ile ilgili iş birlikli etkinliklere (iş birlikli öğrenme grupları ile etkinlikler) öğrencilerin motivasyonlarını arttırmak amacıyla yer verilir.
7	Öğrencilerin etkin kılındığı (yaparak ve yaşayarak katılım sağladıkları) öğretim yöntem teknik ve stratejileri (öğrencilerin bizzat konuşma ve yazma becerileri ile kendileri bireysel ya da grupla ifade ettiği etkinlikler) tercih edilir.
8	Öğrencilerin zihinsel becerilerini (ekleme, çıkarma, değiştirme, ayırt etme, yaratıcı düşünme vb.) aktif olarak kullanabileceği öğretim materyalleri tercih edilir.

Çalışmada, doküman incelemesi içinde betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analizin tercih edilmesinin nedeni araştırmanın amacında belirtildiği üzere araştırmada temel alınan işlevsel dil bilgisi özelliklerinin önceden belirlenmiş olması ve analiz işleminin belirlenen bu özellikler dahilinde gerçekleştirilmesidir.

Betimsel içerik analizi, belirli bir konuda ya da alanda birbirinden bağımsız olarak yapılan nitel ve nicel çalışmaların derinlemesine incelenip düzenlenmesi anlamına gelir. Böylece o konu ya da alandaki genel eğilimler belirlenmektedir. Bu yöntemde elde edilen sonuçların, hedeflenen konulara yönelik olarak gelecekte planlanan çalışmalara yön göstermesi beklenmektedir (E. Ültay & Akyurt & N. Ültay, 2021).

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırmada, ilk önce işlevsel dil bilgisi yaklaşımı ile ilgili literatür taraması yapılmıştır ve toplanan bilgilerden işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği belirlenmiş ve bir anket formu hazırlanarak Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyene bu anket formu e-posta yoluyla gönderilmiştir. Anket sonucu işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyen tarafından uygun bulunmuştur.

Çalışmanın evreni ortaokul Türkçe ders kitapları iken örnekleme ise MEB onaylı ve EBA üzerinden erişime açık her sınıf düzeyinden (5, 6, 7, 8) birer rastgele seçilmiş ortaokul Türkçe ders kitabıdır. Bu ders kitapları işlevsel dil bilgisi bakımından doküman incelemesi kullanılmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlik-güvenilirlikten ziyade “inandırıcılık” (trustworthiness) olması gerektiği savunulmuş ve bazı kriterler belirlenmiştir (Houser, 2015; Merriam, 2013; Whittemore, Chase ve Mandle, 2001). Guba ve Lincoln (1982) tarafından belirlenen “inandırıcılık kriterleri” inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik altın standart olarak literatürde yerini almıştır (Başkale, 2022). Çalışmanın geçerliliğiyle ilgili olarak bu 4 kriter inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik unsurları doğrultusunda şunlar gerçekleştirilmiştir (Lincoln & Guba, 1986):

3.5.1. İnanırıcılık

- Çalışmanın inandırıcılığının arttırılması için belirlenen alt problemler doğrultusunda EBA üzerinden erişime açık ortaokulun her sınıf düzeyinden rastgele seçilen birer Türkçe ders kitabı doküman incelemesi ve betimsel analizle incelenmiştir.
- Çalışmanın giriş bölümünde alanyazında problem durumu net olarak ortaya konulmuş ve çalışmanın inandırıcılığı bu sayede güçlendirilmeye çalışılmıştır.
- Çalışmada incelenen EBA üzerinden erişime açık ortaokulun her sınıf düzeyinden rastgele seçilen birer Türkçe ders kitabı, analiz sürecinde öncelikle küçük bölümlere ayrılmıştır. Ders kitapları bölümlere ayrılırken ders kitaplarının kendi bölümleri olan temalar kullanılmıştır. Ardından her bir bölüme kendi içinde makro analizler yapılmıştır. Yapılan makro analizlerin incelemesi yüksek lisans tezinin danışmanı ile aralıklı olarak gerçekleştirilmiştir. Makro analizler tamamlandığında araştırma için seçilmiş olan ortaokul Türkçe ders kitaplarının tamamı mikro analizlerle yeniden

düzenlenmiştir. Bu sayede analizler 2 defa gerçekleştirilerek inandırıcılık güçlendirilmeye çalışılmıştır.

- Araştırmanın inandırıcılığını arttırmakla ilişkili olarak araştırmacı, bu alanda lisans düzeyinde bir öğrenime sahiptir. Ayrıca bununla yetinilmeyip araştırmanın temeli olan işlevsel dil bilgisi ile ilgili alanyazında araştırmalar yapılmıştır. Araştırmalar sonucu elde edilen bilgilerden işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği belirlenmiştir. Bu özellikler anket formu şeklinde Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyene e-posta yoluyla gönderilmiş ve uzmanların görüşü alınmıştır. Anket sonucunda 8 işlevsel dil bilgisi özelliği de Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyen tarafından uygun bulunmuştur.

- Yapılan araştırmadan elde edilen bulgular, daha önce işlevsel dil bilgisi ile ilgili yapılmış araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak sunulmuş bu sayede çalışmanın inandırıcılığı güçlendirilmeye çalışılmıştır.

3.5.2. Aktarılabilirlik

- Çalışmanın aktarılabilirlik ile ilgili boyutunu güçlendirmek için incelenen ortaokul Türkçe ders kitaplarından detaylı şekilde bahsedilmiştir. Ortaokul Türkçe ders kitapları incelenirken kullanılan yöntem ve bu yöntemin neden seçildiği net şekilde ortaya konulmuştur. Bunların yanı sıra çalışmanın sınırlılıkları ve veri analiz süreciyle ilgili detaylı bilgiler verilmiştir.

- Çalışmanın güvenilebilirliğini arttırmak için incelenen ortaokul Türkçe ders kitapları veri analiz süreci kodlamaları ve bu kodlardan hareketle ulaşılan alıntılar somut bir şekilde sunulmuştur. Bu sayede ortaokul Türkçe ders kitapları tekrar incelenmek istendiğinde aynı sonuçlara ulaşılmasına imkân tanınmıştır.

3.5.3. Tutarlılık

- Bu çalışmada araştırma verileri 3 ay ara ile kontrol edilmiştir. Araştırmada iç tutarlılığın sağlanması için “Miles ve Huberman” nitel veri analizinde kullanılan “benzerlik formülü” kullanılmıştır. Miles ve Huberman (1994) nitel araştırmalarda güvenilirliğinin sağlanması için iç tutarlılığın yüksek olması gerektiğini savunur ve bunun için kodlayıcılar arasındaki fikir birliğinin hesaplanabildiği “benzerlik formülü”nü geliştirmiştir. Benzerlik formülü, $\Delta = C \div (C + \partial) \times 100$ formülü kullanılarak

hesaplanır. Formülde, “ Δ ” güvenilirlik katsayısını, “C” üzerinde görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, “ δ ” üzerinde görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısını belirtmektedir. Bu formüle göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %70 olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 1994, Patton, 2002). Bu çalışmada veriler araştırmacı tarafından 2 kez kontrol edilmiş, her iki kontrol sonucunda verilerin örtüşme oranı %90 çıkmıştır. Bu da araştırma sonuçlarının güvenli olduğunu gösterir.

3.5.4. Doğrulanabilirlik

- Çalışmanın doğrulanabilirliğinin artırılması için problem ve alt problemler belirlenmiş ve bu doğrultuda ortaokul Türkçe ders kitapları ve çalışma fasikülleri doküman incelemesi ve betimsel analizle incelenmiştir. Araştırmacı olarak herhangi bir ön yargı ve önceden karar verilmiş plan ya da sonuç tarafından çalışmanın olumsuz yönden etkilenmemesi sağlanmaya çalışılmıştır.
- Çalışmanın literatürde benzerlerinin olup olmadığı ve bu benzer çalışmaların tezin sonucu ile benzerlik ve farklılıkları dikkate alınmış, tezin sonuç bölümünde bu bilgilere yer verilmiştir.
- Çalışma ile ilgili farklı görüşler almak adına danışman ile makro analiz yapılmıştır. Çalışmada incelenen ortaokul Türkçe ders kitapları, analiz sürecinde öncelikle küçük parçalara ayrılmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitapları parçalara ayrılırken her bir ders kitabını oluşturan 8 tema dikkate alınmıştır. Ardından her bir temaya kendi içinde makro analizler yapılmıştır. Yapılan makro analizlerin incelemesi yüksek lisans tezinin danışmanı ile aralıklı olarak gerçekleştirilmiştir. Makro analizler tamamlandığında ortaokul Türkçe ders kitaplarının tamamı mikro analizlerle yeniden düzenlenmiştir. Bu sayede analizler 2 defa gerçekleştirilerek doğrulanabilirlik güçlendirilmeye çalışılmıştır.
- Çalışmanın doğrulanabilirliğinin artırabilmesi için ayrıca çalışmanın ölçütü olan işlevsel dil bilgisi özelliklerinin belirlenmesi bağlamında alanyazında araştırmalar yapılmış, araştırma sonucunda elde edilen verilerden işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği belirlenmiştir. Bu özellikler anket formu haline getirilmiş ve ile e-posta yoluyla Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyenin görüşü alınmıştır. Anket sonucunda Türkçe eğitimi alanında uzman 3 akademisyen işlevsel dil bilgisinin 8 özelliğini uygun bulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Tezin bu bölümünde EBA üzerinden ortaokulun her sınıf düzeyinden birer rastgele seçilen Türkçe ders kitabı, Tablo 2.1.de yer alan dil bilgisi konuları ve Tablo 3.4.1.de yer alan işlevsel dil bilgisinin 8 özelliği bakımından incelenmiş ve her ders kitabı ile ilgili elde edilen bulgular ayrı başlıklar altında tablolarla sunulmuştur.

Tablolardaki kısaltmalar ve ilgili açıklamalar:

- **5, 6, 7, 8:** 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitapları.
- **Dil Bilgisi:** Dinleme/izleme metinleri ya da okuma metinlerine bağlı etkinlikler ve temalar sonu ölçme-değerlendirme soruları içindeki dil bilgisi konulu etkinlikler/sorular sayısı.
- **Dinleme Toplam:** Dinleme metnine bağlı etkinlik sayısı.
- **Etkinlik/Soru:** Okuma ve dinleme/izleme metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruları sayısı.
- **Kitap:** Ortaokul Türkçe ders kitapları.
- **O:** Okuma metnine bağlı etkinlik sayısı (O1 bahsi geçen temanın ilk okuma metni, O2 ikinci okuma metni, O3 üçüncü okuma metnidir).
- **Okuma Toplam:** Okuma metinlerine bağlı toplam soruların sayısı.
- **Ölçme Soruları:** Ders kitaplarındaki ölçme ve değerlendirme soru sayıları.
- **Ölçme Toplam:** Her tema sonu ölçme-değerlendirmeye bağlı soruların sayısı.
- **Tema:** Ders kitaplarındaki 8 tema.
- **T1 ve diğerleri:** “T1” tabloda sözü edilen ders kitabındaki 1. temadır (“T2” 2. tema, “T3” 3. tema, “T4” 4. tema, “T5” 5. tema, “T6” 6. tema, “T7” 7. tema ve “T8” 8. temadır).

- **Toplam:** Toplam etkinlik/ölçme değerlendirme sorusu.
- **Tüm Etkinlik Sayısı:** İncelenen tüm ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin sayısı.
- **Tüm Soru Sayısı:** İncelenen tüm ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki soruların sayısı.

4.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Bu bölümde 2022 Koza Yayınları Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5 Ders Kitabı (Taş, 2022) içinde yer alan dinleme/izleme ve okuma metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruların sayısı ve bunların içindeki dil bilgisi konulu etkinlik ve soruların sayıları Tablo 4.1.1.de gösterilmiştir:

Tablo 4.1.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Dil Bilgisi Konu Dağılımı

Tema	Okuma Metni Etkinlikleri					Dinleme Metni Etkinlikleri		Ölçme Soruları	
Etkinlikler/Sorular	O1	O2	O3	Okuma Toplam	Dil Bilgisi	Dinleme Toplam	Dil Bilgisi	Ölçme Toplam	Dil Bilgisi
T1	6	8	8	22	0	7	0	10	0
T2	8	9	6	23	2	8	0	9	1
T3	9	8	10	27	3	10	0	10	3
T4	10	9	7	26	2	8	0	10	2
T5	9	10	11	30	1	9	0	10	1
T6	11	9	8	28	1	8	0	9	5
T7	13	10	9	32	3	8	0	12	3
T8	10	11	7	28	1	10	0	10	1
Toplam	76	74	66	216	13	68	0	85	11

Tablo 4.1.1. incelendiğinde beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki sekiz temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 216 etkinlikten sadece 13’ünde ve tema sonu ölçme-değerlendirmeye bağlı toplam 85 sorudan 11’inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir. Toplam 369 metinlere bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 24’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 4.1.2.de incelenen beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dil bilgisi konulu toplam 24 etkinlik ve soruların işlevsel dil bilgisi 8 özelliğinden hangilerine uygun olduğu gösterilmiştir.

Tablo 4.1.2. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu

Tema	Etkinlik/Soru	İşlevsel Dil	Dil Bilgisi Konuları
		Bilgisi Özellikleri	
T2	Okuma 3 Etkinlik 4	8, 7	Kökler ve Ekler
	Okuma 3 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Ölçme Soru 9	8, 7	Kökler ve Ekler
T3	Okuma 1 Etkinlik 3	8, 7	Yapım Ekleri
	Okuma 2 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 3 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Ölçme 5	8, 7	Yapım Ekleri
	Ölçme 6	8, 7	Yapım Ekleri
	Ölçme 7	3, 8, 7	Yapım Ekleri
	Okuma 1 Etkinlik 10	3, 4, 8, 7	Anlatım Bozuklukları
T4	Okuma 3 Etkinlik 6	3, 4, 8, 7	Ses Olayları (Ünlü Düşmesi, Ünlü Daralması)
	Ölçme 7	7, 8	Ses Olayları (Ünlü Düşmesi)
	Ölçme 8	7, 8	Ses Olayları (Ünlü Daralması)

T5	Okuma 1 Etkinlik 7	3, 4, 8, 7	Ses Olayları (Ünsüz Yumuşaması ve Ünsüz Türemesi)
	Ölçme 12	3, 4, 8, 7	Ses Olayları (Ünsüz Yumuşaması ve Ünsüz Türemesi)
T6	Okuma 1 Etkinlik 7	3, 4, 8, 7	Ses Olayları (Ünsüz Benzeşmesi)
	Ölçme 6	7, 8	Ses Olayları (Ünsüz Benzeşmesi)
	Ölçme 10	7, 8	Kökler ve Ekler
T7	Okuma 1 Etkinlik 2	3, 4, 8, 7	Kökler ve Ekler
	Okuma 1 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 2 Etkinlik 3	7, 8	Yapım Ekleri
	Ölçme 7	7, 8	Türemiş Sözcükler
T8	Okuma 1 Etkinlik 4	4, 7, 8	Türemiş Sözcükler
	Ölçme 9	3, 7, 8	Ses Olayları (Ünsüz Yumuşaması, Ünsüz Benzeşmesi ve Ünlü Düşmesi)

Yukarıda yer alan Tablo 4.1.2.ye göre 2022 Koza Yayınları beşinci sınıf Türkçe ders kitabında işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 24 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 12’si 7 ve 8. maddelere; 6’sı 2, 3, 7 ve 8. maddelere; 4’ü 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 2’si 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Tablo 4.1.2.deki verilerin ayrıntılı açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir.

- Birinci Tema:** Birinci temada 3 okuma metnine bağlı toplam 22, dinleme/izleme metnine bağlı 7 etkinlikten ve 9 ölçme-değerlendirme sorusundan hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.
- İkinci Tema:** İkinci temada 3 okuma metnine bağlı toplam 23 etkinlikten 3’ünde ve ölçme-değerlendirme sorularından 1’inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

2.1.İkinci temanın üçüncü okuma metninin 4. etkinliğinde dil bilgisi konularından “kök ve ekler” konusuna yer verilmiştir. Bu etkinlik “a” ve “b” olarak 2 bölümden oluşur. İlk bölümde kök ve ek kavramlarının tanımları, tanımlar ardından etkinliğin bağlı olduğu metinden bağımsız sözcük şeklinde örnekler

verilmiştir (Taş, 2022. s.58-59). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

2.2.İkinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 8. etkinlikte "Sonraki Derse Hazırlık" aşamasında yaptıkları araştırmadan yararlanarak kahramanlık gösteren bir insanın hikâyesini defterlerine yazmaları ve hikâyeleri yazarken verilen aşamalara uymaları öğrencilerden istenmiştir. Bu aşamalar arasında “ama, fakat, lakin, ancak” gibi geçiş ve bağlantı ifadelerini doğru şekilde kullanmaları mevcuttur (Taş, 2022, s.65). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.3.İkinci temanın ölçme sorularından 9. soruda herhangi bir metin ya da cümleden bağımsız sözcüklerin kök ve eklerinin yazılması istenmiştir (Taş, 2022, s.70). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

3. **Üçüncü Tema:** Üçüncü temada 3 okuma metnine bağlı toplam 27 etkinlikten 3’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Üçüncü temanın ölçme-değerlendirme soruları 10 iken sorulardan 3’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı 10 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir (Taş, 2022).

3.1.Üçüncü temanın birinci okuma metninin 3. etkinliği yapım ekleriyle ilgilidir ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “a” da yapım ekleri tanımı ve yapım ekleri ilgili bir örneğe yer verilmiştir. İkinci bölüm “b” de yapım eki almış olan sözcüklerin öğrenciler tarafından belirlenmesi istenmiştir (Taş, 2022, s.75). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.2.Üçüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 7. etkinlikte okudukları şiirden alınan dizeleri incelemeleri, dizelerdeki altı çizili sözcüklerin çağrıştırdığı duygu ve düşünceler hakkında arkadaşlarıyla konuşmaları ve uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini doğru yerde kullanırken beden dilini de etkili bir şekilde kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Taş, 2022, s.91). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.3.Üçüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 9. etkinlikte "Dostluk sizin için neler ifade ediyor? Dostlarınıza nasıl davranıyorsunuz?" sorularından hareketle verilen karikatürü incelemeleri, karikatürde verilen mesaj ile ilgili düşüncelerini arkadaşları ile paylaşmaları ve bu süreçte konuşmalarında “ama, fakat, lakin ve ancak” gibi uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanmaları öğrencilerden

istenmiştir (Taş, 2022, s.83). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.4.Üçüncü temanın ölçme-değerlendirme sorularından 5, 6 ve 7. sorularda kökler, ekler ve yapım ekleri ile ilgili dil bilgisi konularına yer verilmiştir. 5. soruda öğrencilerden kök olarak verilen isim ve fiillere ekler getirilerek anlamlı sözcükler oluşturulması istenmiştir, metin ya da cümleden bağımsız olarak sözcük köküne yapım eki getirilerek anlam değişikliği olacağı öğrencilere kavratılması amaçlanmıştır. 6. soruda yine benzer şekilde yapım ekleri sözcük bazında ele alınmıştır. 7. soruda ise öğrencilerden verilen sözcüklere ekler getirilerek yeni anlamlara ulaştırmaları ve yeni anlama kavuşan sözcükleri cümle içinde kullanmaları istenmiştir (Taş, 2022, s.101). 5. ve 6. sorular 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7. ve 8. maddelere uyar. 7. soru işlevsel dil bilgisi özelliklerinin 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4. **Dördüncü Tema:** Dördüncü temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 26 etkinlikten sadece ikisinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dördüncü temanın 8 ölçme-değerlendirme sorusundan hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir (Taş, 2022).

4.1.Dördüncü temanın birinci okuma metninin 10. etkinliği bir yazma etkinliğidir ve “Yazınızı bitirdikten sonra gözden geçirerek (...) anlatım bozukluklarını düzeltiniz.” ifadeleriyle “anlatım bozuklukları” konusuna yer verilmiştir (Taş, 2022, s.109). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.2.Dördüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlik ise iki bölümden oluşur, ilk bölümde ünlü düşmesi ve ünlü daralması tanımları ve örnekleri verilmiştir. İkinci bölümde etkinliğin bağlı olduğu metinden ünlü düşmesi ve ünlü daralmasına uğrayan sözcüklerden ikişer örnek yazılması istenmiştir, seçerek okuma yapılması söz konusudur (Taş, 2022, s.121). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.3.Dördüncü temanın ölçme-değerlendirme sorularından 7. soruda ünlü düşmesi, 8. soruda ünlü daralması herhangi metinden bağımsız sözcükler üzerinde belirtilen ses olayı olan sözcüklerin işaretlenmesi öğrencilerden istenmiştir (Taş,

2022, s.131). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

5. **Beşinci Tema:** Beşinci temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 30 etkinlikten 1’inde ve 12 ölçme-değerlendirme sorusundan 1’inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı 9 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

5.1.Beşinci temanın birinci okuma metnine bağlı 7. etkinlikte ses olaylarından ünsüz yumuşaması ve ünsüz türemesi tanımları ve örnekleri verilmiş, sonrasında her ses olayını ayrı ayrı içeren birer cümledeki söz konusu ses olayına uğramış sözcüklerin altının çizilmesi öğrencilerden istenmiştir (Taş, 2022, s.139-140). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

5.2.Beşinci temanın ölçme-değerlendirme sorularından 12. soruda ünsüz türemesi ve ünsüz yumuşaması ile ilgili tanım cümleleri içinde tamamlanması gereken boş yerler bırakılmış ve boşlukların öğrenciler tarafından doldurulması istenmiştir (Taş, 2022, s.160). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

6. **Altıncı Tema:** Altıncı temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 28 etkinlikten 1’inde ve 11 ölçme-değerlendirme sorusundan 2’sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

6.1.Altıncı temanın birinci okuma metnine bağlı 7. etkinlikte ünsüz benzeşmesi konusuna yer verilmiştir. İlk önce ünsüz benzeşmesi tanımı yapılmış ve ünsüz benzeşmesi ile ilgili örnekler verilmiştir. Ardından “Metinde ünsüz benzeşmesinin görüldüğü kelimeleri bularak aşağıya yazınız.” ifadeleri ile etkinliğin bağlı olduğu metinden seçerek okuma yapılması istenmiştir (Taş, 2022, s.167). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

6.2.Altıncı temanın ölçme-değerlendirme sorularından 6. soruda herhangi bir metinden bağımsız verilen sözcüklerden ünsüz benzeşmesine uğrayan sözcüklerin işaretlenmesi istenmiştir (Taş, 2022, s.189). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

6.3.Altıncı temanın ölçme-değerlendirme sorularından 10. Soruda verilen sözcüklerin kök ve eklerine ayrılması istenmiştir. Sözcükler herhangi bir metinden bağımsızdır (Taş, 2022, s.190). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

7. **Yedinci Tema:** Yedinci temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 32 etkinlikten 3'ünde ve 10 ölçme-değerlendirme sorusundan 1'inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

7.1.Yedinci temanın ilk okuma metnine bağlı 2. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden seçilmiş sözcüklerin köklerine ayrılması istenmiştir (Taş, 2022, s.193). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

7.2.Yedinci temanın ilk okuma metnine bağlı 9. etkinlikte öğrencilerden metinden alınan cümleleri okumaları, cümlelerdeki geçiş ve bağlantı ifadelerini belirlemeleri ve bu ifadelerin cümleye nasıl bir anlam kattığını açıklayarak yazmaları istenmiştir. (Taş, 2022, s.196). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

7.3.Yedinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 3. etkinlikte herhangi bir metinden bağımsız verilen sözcüklerden yapım eki almış olanlarının işaretlenmesi istenmiştir (Taş, 2022, s.202). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

7.4.Yedinci temanın ölçme-değerlendirme sorularından 7. soruda herhangi bir metinden bağımsız olarak verilen sözcüklerden türemiş olanlarının işaretlenmesi istenmiştir (Taş, 2022, s.219). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

8. **Sekizin Tema:** Sekizinci temanın 3 okuma metnine bağlı 28 etkinlikten birinde ve 13 ölçme-değerlendirme sorusundan 1'inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı 10 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

8.1.Sekizinci temanın ilk okuma metnine bağlı 4. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden sözcükler verilmiş ve bu sözcüklerden türemiş olanlarının

işaretlenmesi istenmiştir (Taş, 2022, s.225). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 4, 7 ve 8. maddelere uyar.

8.2.Sekizinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda aşağıda verilmiş cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangisinde ünsüz yumuşaması, ünsüz benzeşmesi ya da ünlü düşmesi gibi bir ses olayı olmayanının işaretlenmesi istenmiştir (Taş, s.245). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6 Ders Kitabı (Yavuz, 2019) içinde yer alan dinleme/izleme ve okuma metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme sorularının sayısı ve bunlar içindeki dil bilgisi konulu etkinlik ve soruların sayısı bu başlık altında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Tablo 4.2.1. *Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabında Dil Bilgisi Konu Dağılımları*

Tema	Okuma Metni Etkinlikleri					Dinleme Metni Etkinlikleri		Ölçme	
Etkinlikler/ Sorular	O1	O2	O3	Okuma Toplam	Dil Bilgisi	Dinleme Toplam	Dil Bilgisi	Ölçme Toplam	Dil Bilgisi
T1	7	7	6	20	3	6	0	11	2
T2	9	9	8	26	4	4	0	14	6
T3	11	7	9	27	6	5	0	10	3
T4	10	13	12	35	5	10	1	10	2
T5	9	8	7	26	7	8	2	10	1
T6	11	4	6	21	5	10	0	9	5
T7	9	5	6	20	2	7	0	12	3
T8	12	6	7	25	3	5	0	10	1
Toplam	78	59	61	200	35	55	3	86	23

Tablo 4.2.1. incelendiğinde altıncı sınıf Türkçe ders kitabındaki sekiz temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 200 etkinlikten 35’inde, 55 dinleme/izleme metnine bağlı etkinlikten 3’ünde ve toplam 86 tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 23’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir (Yavuz, 2022).

Tablo 4.2.2. *Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu*

Tema	Etkinlik/Sorular	İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri	Dil Bilgisi Konuları
T1	Okuma 1 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (Hal Ekleri; Tamlanan ve Tamlayan Ekleri, Bildirme Eki, Bilinen Geçmiş Zaman)
	Okuma 2 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (Çokluk Eki)
	Okuma 3 Etkinlik 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (Hal Ekleri)
	Ölçme 2	7, 8	Çekim Ekleri (Hal Ekleri)
	Ölçme 3	1, 2, 3, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (Hal Ekleri)
T2	Okuma 1 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (İyelik Ekleri)
	Okuma 2 Etkinlik 4	1, 2, 3, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (Soru Edatı)
	Okuma 2 Etkinlik 5	7, 8	Çekim Ekleri (Soru Edatı)
	Okuma 3 Etkinlik 4	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	İsimler (İsimlerin Sınıflaması)
	B Bölümü Ölçme 2	1, 2, 3, 5, 7, 8	Çekim Ekleri (Soru Edatı)
	B Bölümü Ölçme 3	3, 7, 8	Çekim Ekleri (İyelik Ekleri)
	C Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	Çekim Ekleri (İyelik Ekleri)
	C Bölümü Ölçme 3	3, 4, 7, 8	Çekim Ekleri (Soru Edatı)
	C Bölümü Ölçme 4	3, 7, 8	İsimler
	C Bölümü Ölçme 5	3, 7, 8	İsimler (İsimlerin Sınıflaması)
T3	Okuma 1 Etkinlik 10	1, 2, 3, 5, 7, 8	İsimler (İsimlerin Sınıflaması)
	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	İsim ve Sıfat Tamlaması
	Okuma 1 Etkinlik 7	3, 7, 8	Sıfatlar
	Okuma 1 Etkinlik 8	3, 7, 8	Sıfat Tamlaması
	Okuma 2 Etkinlik 5	3, 7, 8	Sıfatlar ve Sıfat Tamlaması
	Okuma 3 Etkinlik 8	3, 7, 8	İsim ve Sıfat Tamlaması
	A Bölümü Ölçme 6	3, 7, 8	Sıfatlar
	B Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Sıfatlar
	B Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	İsim ve Sıfat Tamlaması
	Okuma 1 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Sıfat Tamlaması
T4	Okuma 1 Etkinlik 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Edat, Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)

	Okuma 2 Etkinlik 6	2, 3, 7, 8	Edatlar
	Okuma 2 Etkinlik 7	2, 3, 7, 8	Edatlar
	Okuma 3 Etkinlik 11	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Ünlemler
	Dinleme Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Bağlaçlar
	B Bölümü Ölçme 2	2, 3, 7, 8	Edatlar
	B Bölümü Ölçme 5	7, 8	İsim ve Sıfat Tamlamaları
T5	Okuma 1 Etkinlik 8	3, 7, 8	Bağlaçlar
	Okuma 1 Etkinlik 9	3, 7, 8	Bağlaçlar, Edatlar, Ünlemler
	Okuma 2 Etkinlik 5	7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Okuma 2 Etkinlik 6	7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Okuma 3 Etkinlik 3	7, 8	Bağlaçlar
	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar, Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 3 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Dinleme Etkinlik 7	3, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Dinleme Etkinlik 8	3, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Ölçme 8	3, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Ölçme 9	3, 7, 8	Bağlaçlar
T6	Okuma 1 Etkinlik 5	1, 2, 3, 5, 7, 8	Zamirler
	Okuma 1 Etkinlik 7	3, 7, 8	Zamirler
	Okuma 1 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edat, Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 1 Etkinlik 10	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edat, Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 2 Etkinlik 3	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Sözcükler
	Ölçme 4	3, 7, 8	Zamirler
	Ölçme 6	3, 7, 8	Zamirler

	Ölçme 7	3, 7, 8	Zamirler
	Ölçme 8	3, 7, 8	Zamirler
	Ölçme 9	3, 7, 8	Zamirler
T7	Okuma 1 Etkinlik 8	3, 7, 8	Zamirler
	Okuma 2 Etkinlik 4	3, 7, 8	Zamirler
	B Bölümü Ölçme 3	2, 3, 4, 5, 7, 8	Zamirler
	C Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Zamirler
	C Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	Zamirler
T8	Okuma 1 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zamirler
	Okuma 3 Etkinlik 3	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edat, Bağlaçlar (Uygun Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 3 Etkinlik 5	3, 7, 8	Zamirler
	B Bölümü Ölçme 1	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zamirler

Yukarıda yer alan Tablo 4.2.2.de 2019 Anka Yayınevi altıncı sınıf Türkçe ders kitabının işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 61 dil bilgisi konulu etkinlik ve sorular incelendiğinde 28’i 3, 7 ve 8. maddelere; 17’si 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 6’sı 7 ve 8. maddelere; 4’ü 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere; 3’ü 2, 3, 7 ve 8. maddelere; 1’i 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. maddelere; 1’i 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 1’i 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar. Bu tablodaki verilerin ayrıntılı olarak açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

- Birinci Tema:** Birinci temada 3 okuma metnine bağlı toplam 20 etkinlikten 3’ünde ve 11 ölçme-değerlendirme sorusundan 2’sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı hiçbir etkinlikten dil bilgisi konularına yer verilmemiştir (Yavuz, 2019).

1.1.Birinci temanın birinci okuma metnine bağlı 7. etkinlik iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “-de (-da/-te/-ta), -in (-ın/-un/-ün), -i (-ı/-u/-ü), -dir (-dır/-dur/-dür/-tır/-tir/-tur/-tür) ekleri verilmiştir. Bunun hemen altına bu eklerin gelmesi gereken sözcüklerin olduğu bir cümleye yer verilmiştir ve öğrencilerden sözcüklerin yanında boş bırakılan yerlere verilen eklerden doğrularını yerleştirmeleri istenmiştir. Etkinliğin ikinci bölümünde ise verilen şiirdeki boş bırakılan yerleri “-im (-ım/-um/-üm), -ler/-lar, -e/-a, -i (-ı/-u/-ü), -in (-ın/-un/-ün), -dan/-den, -di (-dı/-du/-dü/-tı/-ti/-tu/-tü)” eklerinden uygun olanları ile

doldurmaları ve şiirin onlara hissettirdiklerini arkadaşları ile paylaşmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.14). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

1.2.Birinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 7. etkinlik iki bölümden oluşur ve ilk bölümde gül ve güller resmi verilmiş ve altında “gül” ve “güller” örnek olarak yazılmıştır ve yanına her iki resim ile ilgili cümle kurulması öğrencilerden istenmiştir. Hemen altına tek bir insan ve birden fazla insanın olduğu resimler verilmiş ve resimlerde ne olduğu “gül” örneğinden yola çıkılarak yazılması istenmiştir. Ayrıca resimlerle ilgili birer cümle kurulması yine öğrencilerden istenmiştir. Etkinliğin ikinci bölümünde ise “Çoğul ekleri ya da çokluk ekleri tekil isimlerin sonuna gelerek onlara çokluk anlamı katan eklerdir. Çoğul ekleri cümleye aile, alay, yaklaşıklık ve abartma anlamları da katar. ‘-ler/ -lar’ çoğul eklerinin aşağıdaki cümlelerde hissettirdikleri anlamları belirleyerek yazınız.” ifadeleriyle çoğul ekinin eklendiği sözcüklere farklı anlamlar kattığı belirtilmiş ve cümle örneklerinden çoğul ekinin cümlelere kattığı anlamların sezdirilmesi amaçlanmıştır (Yavuz, 2019, s.21). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

1.3.Birinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 5. etkinlik a ve b maddeleri ile iki bölümden oluşmaktadır. Etkinliğin a bölümünde “i, -e, -de, -den” hâl (durum) ekleri ve ayrıca hâl eklerinin geldiği sözcüklere verdiği anlamlar “belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma” belirtilmiştir. Öğrencilerden hemen bunların altında verilen cümlelerde eksik bırakılan hâl eklerini tamamlamaları istenmiştir. Etkinliğin b bölümünde ise etkinliğin a bölümünde öğrencilerin tamamladığı cümlelerdeki hâl eklerinin cümlelere verdiği anlamlarda 4 adet cümle kurulması öğrencilerden istenmiştir (Yavuz Yayınevi, 2019, s.26). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

1.4.Birinci temanın ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c olarak üç bölüme ayrılmıştır. İkinci bölüm olan b bölümünde 2 soru yer almaktadır. İlk soru verilen sözcüklerden hâl ekleri almış ve almamış olan sözcükleri ayırmakla ilgilidir (Anka Yayınevi, 2019, s.33). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar. 2. soruda ilk önce halk eklerinin cümleye kattığı 4 anlam verilmiştir. Altına ise hal eki almış altı çizili birer sözcüğün

bulunduğu 4 cümle verilmiş ve bu cümlelere hâl eklerinin kattığı anlamların yanına yazılması öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.33). İkinci soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

2. **İkinci Tema:** İkinci temanın 3 okuma metnine bağlı 24 etkinlikten 6’sında ve 14 ölçme-değerlendirme sorusundan 6’sında dil bilgisi konuları mevcuttur. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir (Yavuz, 2019).

2.1.İkinci temanın birinci okuma metnine bağlı 8. etkinlikte “İyelik ekleri eklendikleri kelimelere sahiplik anlamı kazandıran eklerdir. Bu ekler, isimlere eklenir.” ifadeleri ile iyelik ekleriyle ilgili küçük bir bilgi verilmiştir. Etkinliğin bağlı olduğu metinden cümleler verilmiş ve “Aşağıdaki cümlelerden iyelik eki kullanılmayanların önlerindeki kutucukları işaretleyiniz. Diğer cümlelerdeki iyelik eki almış kelimeleri bulup örnekteki gibi yazınız.” ifadeleriyle iyelik eki almış sözcüklerin öğrenciler tarafından belirlenip örnekte gösterilen şekilde iyelik eki almış sözcüklerin yazılması istenilmiştir (Yavuz, 2019, s.43). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.2.İkinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 4. etkinlikte “Soru eki ‘mi’ kullanıldığı cümleye soru anlamı dışında zaman, pekiştirme gibi farklı anlamlar katabilir. Buna göre aşağıdaki cümlelerde yer alan ‘mi’ soru ekinin cümleye kattığı anlamları ilgili alana yazınız.” ifadeleriyle verilen cümlelerde soru ekinin cümleye kattığı anlamların cümlelerin başına yazılması öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.51). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.3.İkinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 5. etkinlikte “Soru eki ‘mi’nin doğru yazıldığı cümlelerin başına ‘D’, yanlış yazıldığı cümlelerin başına ‘Y’ yazınız.” ifadeleriyle doğru/yanlış sorusu ile verilen cümlelerde soru ekinin yazılışlarının öğrenciler tarafından incelenmesi istenmiştir (Yavuz, 2019, s.51). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

2.4.İkinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 4. etkinlik iki bölümden oluşur ve ilk bölümde “Evrendeki tüm varlıkları ve kavramları karşılayan ve onları ifade etmemizi sağlayan sözcük türüne “isim” denir.” ifadeleriyle isim teriminin

tanımı verilmiş ve hemen ardından isimlerin varlıklara verilişlerine, varlıkların oluşuna ve varlıkların sayısına göre sınıflandırması bir tablo şeklinde gösterilmiştir. Tablonun hemen altına etkinliğin bağlı olduğu metinden bir parçaya yer verilmiş ve buradaki isimlerin öğrencilerden belirlenmesi ve aşağıdaki boş bırakılan yerlere yazılması istenmiştir. Ayrıca “Daha sonra isimlerin metnin anlamına olan katkıları üzerine konuşunuz. İsimler olmasaydı varlıkları nasıl ifade ederdiniz?” ifadeleriyle öğrencilerden isimlerin metnin anlamına katkısını düşünmeleri öğrencilerden istenmiştir. İkinci bölümde birinci bölümde tespit edilen isimlerin verilen tabloya hangi isimler sınıflandırmasına giriyorsa onun işaretlenmesi öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.57). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.5.İkinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümündeki 2. soruda “Aşağıdaki cümlelerde ‘mi’ ekinin cümleye kattığı anlamı yazınız. Siz de cümleye aynı anlamı katacak şekilde kullanınız.” ifadeleriyle soru ekinin verilen cümlelere kattığı anlamların belirlenmesi ve bu anlamlarda yeni cümleler kurulması öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.65). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.6.İkinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümündeki 3. soruda “Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi iyelik eki almamıştır?” ifadeleriyle altı çizili birer sözcüğün olduğu cümlelerden iyelik eki olmayanların öğrencilerden işaretlenmesi istenmiştir (Yavuz, 2019, s.65). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.7.İkinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 2. soruda “Aşağıdaki cümlede yer alan altı çizili kelimelerden hangisinde iyelik eki kullanılmamıştır?” soru kökü ile verilen cümlelerde altı çizili verilen sözcüklerde iyelik eki olup olmadığının belirlenmesi öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.66). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.8.İkinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 3. soruda “Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ‘mi’ cümleye ‘pekiştirme’ anlamı katmıştır?” ifadeleriyle soru ekinin pekiştirme anlamı katmış olan cümlelerin seçilmesi öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.66). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 2, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.9.İkinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 4. soruda “Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki tüm kelimeler isimdir?” ifadeleriyle tüm sözcükleri isimden oluşan cümlelerin belirlenmesi öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.66). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

2.10. İkinci temaya bağlı ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 5. soruda “Aşağıdaki cümlelerin hangisinde topluluk adı vardır?” soru kökü ile topluluk adı içinde geçen cümlelerin belirlenmesi öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.66). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3. **Üçüncü Tema:** Üçüncü temaya bağlı okuma metinlerine bağlı toplam 27 etkinlikten 6’sında ve 10 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan 3’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

3.1.Üçüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 5. etkinlikte “Aşağıdaki tabloyu altı çizili kelimelerle ilgili verilen bilgilere göre işaretleyiniz.” ifadeleriyle verilen cümlelerde altı çizili kelimelerle ilgili verilen bilgiler doğru ise doğrunun, yanlış ise yanlışın işaretlenmesi öğrencilerden istenilmiştir, böylece öğrencilerin isimlerle ilgili sınıflandırma ve biçimsel bilgileri gözden geçirilir (Yavuz, 2019, s.71). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.2.Üçüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 6. etkinlik a ve b iki bölümden oluşur. İlk önce “Bazen tek bir isim bir varlığı anlatmaya yetmez. O varlığı, ait olduğu varlıkla ya da ayırt edici bir özelliğiyle birlikte söylemeye ihtiyaç duyarız. Bu ihtiyaç sonucunda ortaya tamlamalar çıkar. Türkçede sıfat ve isim tamlaması olmak üzere iki tür tamlama vardır.” ifadeleriyle isim ve sıfat tamlamalarının

önemi belirtilmiş ve sonrasında isim tamlamasının “isim+isim” şeklinde, sıfat tamlamasının “sıfat+isim” şeklinde olduğu birer örneklerle gösterilmiştir. Ayrıca kısa bir konuşma balonu ile gösterilen iletişim görselinde yine isim ve sıfat tamlamalarının önemi tekrardan ifade edilmiştir. Etkinliğin ilk bölümü a bölümünde etkinliğin bağlı olduğu metinden alınan eksik bırakılmış kısımları olan cümlelerin tamamlanması öğrencilerden istenmiş, boşluk doldurma tekniği kullanılmıştır. Etkinliğin ikinci bölümü b bölümünde ise ilk önce iki görsel verilmiş ve bu görselleri ifade eden isim tamlamalarının yazılması ve bunun hemen yanında bir de eksik bırakılmış isim tamlamalarının öğrencilerden tamamlaması istenmiştir (Yavuz, 2019, s.72). Bu soru 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.3.Üçüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 7. etkinlikte verilen cümlelerde yer alan kelimelerden adların niteliğini (renk, durum, biçim) bildiren sıfatları öğrencilerden bulmaları istenmiştir (Yavuz, 2019, s.73). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.4.Üçüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 8. etkinlikte verilen cümlelerde yer alan sıfat tamlamalarını bulup kutucuklara yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.73). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.5.Üçüncü temanın ikinci metnine bağlı 5. etkinlikte verilen cümlelerde adı belirten sıfatları bulup birer cümlede kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.73). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.6.Üçüncü temanın üçüncü metnine bağlı 8. etkinlikte verilen cümlelerde yer alan isim ve sıfat tamlamalarını bulup altlarını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.89). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.7.Üçüncü temanın tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. A bölümündeki 6. soruda doğru-yanlış tablosunu doldurması öğrencilerden istenmiştir. Tabloda verilen ifadelerde cümleler verilmiş ve cümlelerdeki sıfatlarla ilgili bilgiler verilmiştir (Yavuz, 2019, s.97). Bu soruda 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.8.Üçüncü temanın tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümündeki 1. soruda verilen cümleler arasından sıfat olmayan cümleyi seçmeleri öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.97). Bu soruda 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

3.9.Üçüncü temanın tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümündeki 2. soruda verilen cümlelerden hem sıfat hem de isim tamlamasının bir arada kullanıldığı cümleyi seçmeleri öğrencilerden istenmiştir (Anka Yayınevi, 2019, s.98). Bu soruda 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

4. **Dördüncü Tema:** Dördüncü temanın okuma metinlerine bağlı 35 etkinlikten 5’inde, 10 tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 3’ünde ve dinleme/izleme metnine bağlı 10 etkinlikten 1’nde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

4.1.Dördüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 7. etkinlikte “çocukların tutmuş oldukları levhalarda sıfatlar olduğu, bu sıfatların şekerlerin üzerindeki isimlerle tamlama oluşturacak şekilde bir araya getirmeleri, oluşturduğunuz sıfat tamlamalarını eksik bırakılmış metindeki uygun yerlere yerleştirmeleri ve şifreyi, harf ve rakam eşleşmesine bakarak yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.107). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.2.Dördüncü tema ilk okuma metnine bağlı 10. etkinlikte serim bölümü verilen metni sıra arkadaşları ile tamamlamaları, metne, uygun bir başlık yazmaları, metni oluştururken cümleler arasında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini (ama, fakat, lakin, bununla birlikte, buna rağmen vb.) kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.109). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.3.Dördüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 6. etkinlikte “Kendi başına anlamı olmayan, cümlede diğer kelime ve kelime öbekleriyle kullanıldığında anlam kazanan kelimelere “edat” denir. Edatlar kelimeler arasında “neden-sonuç, benzetme, görelilik, nasıllık, birliktelik” gibi anlam ilgilerini kurmaya yarar.” ifadeleriyle edatların cümleye kattığı anlamlar belirtilmiş ve ardından bu bilgileri kullanarak verilen cümlelerde bulunan edatları belirlemeleri

öğrencilerden istenilmiştir (Yavuz, 2019, s.115). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 2, 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.4.Dördüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 7. etkinlikte verilen cümlelerdeki kırmızıyla yazılmış edatların (ilgeçler) cümlelere kattığı anlamlar kutucuklar içinde karışık olarak verilmiş ve cümlelerle edatların bu cümlelere kattığı anlamları örnekteki gibi eşleştirmeleri öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.115). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 2, 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.5.Dördüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 11. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu ‘Öyle Denmez’ metninden ünlem kullanılan cümleleri istenilen yerlere yazmaları ve ardından bulunan cümlelerde ünlemin hangi işlevlerde kullanıldığını verilen ifadelerden belirlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.128). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.6.Dördüncü temanın dinleme metnine bağlı 8. etkinlikte Nasreddin Hoca’nın fıkralarından alınan cümlelerde altı çizili bağlaçların cümleye kattığı anlamları kutu içinde verilen kelime veya kelime gruplarından bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.133). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

4.7.Dördüncü temanın tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a ve b bölümlerine ayrılmıştır. B bölümünün başında tüm soruların bağlı olduğu bir türkü verilmiştir. 2. soruda verilen her cümleyi aşağıda verilmiş kelimelerden uygun olanıyla tamamlamaları eşleştirmeleri öğrencilerden istenmiştir ve verilen kelimeler edattır ancak edat olduğu belirtilmemiştir (Yavuz, 2019, s.139). Bu soruda 8 işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden 2, 3, 7 ve 8. maddelere uyar. 5. soruda ise verilen kelimelerle örnekteki gibi isim ve sıfat tamlamaları oluşturup yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Anka Yayınevi, 2019, s.140). 5. soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.

5. **Beşinci Tema:** Beşinci temanın tüm okuma metinlerine bağlı toplam 24 etkinlikten 4’ünde, dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten 3’ünde ve 10 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan 2’sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

- 5.1.Beşinci temanın ilk okuma metnine bağlı 8. etkinlikte verilen renkli yazılmış kelimelerin ortak özelliğinin ne olduğunu öğrencilerden ve yazdıkları cevabın altına iki örnek de öğrencilerden yazmaları istenmiştir (Yavuz, 2019, s.150). Bağlaç konulu bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.
- 5.2.Beşinci temanın ilk okuma metnine bağlı 9. etkinlikte verilen cümlelerden edat içerenlerin başındaki kutucuğa “E”; bağlaç içerenlerin başındaki kutucuğa “B”, ünlem içerenlerin başındaki kutucuğa “Ü” yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.150). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.
- 5.3.Beşinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 5. etkinlikte verilen kelimelerden basit yapıları olanların numaralarını yeşil; türemiş olanların numaralarını kırmızı; birleşik olanların numaralarını turuncu kutucuğa yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.153). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.
- 5.4.Beşinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 6. etkinli kelimelerin yapılarını, örnekte olduğu gibi altlarındaki boşluklara yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.153). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.
- 5.5.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 3. etkinlikte verilen bağlaçlarla boşluklar bırakılarak yazılan metindeki boşlukları bağlaçlarla tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.158). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.
- 5.6.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte doğru yanlış tablosunda 5 sözcüğe yer verilmiş ve verilen sözcüklerin basit, türemiş veya birleşik sözcük olup olmadığı, yapım eki alıp almadığı ile ilgili çıkarımlar yapılmıştır. Doğru-yanlış tablosunu doldurmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.159). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelere uyar.
- 5.7.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 7. etkinlikte geleneksel el sanatları araştırma sonucunda seçtikleri bir sanatla ilgili tanıtım metnini verilen yönergeleri dikkate alarak yazmaları öğrencilerden istenmiştir. Bu yönergeler

arasında cümleler arasında uygun geçiş ve bağlantı ifadeleri kullanmaya özen gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir (Yavuz, 2019, s.159). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

5.8.Beşinci temanın dinleme metnine bağlı 7. etkinlik a, b, c ve d bölümlerine ayrılmıştır. Bu etkinliğin “a” bölümünde verilen cümlelerdeki basit yapılı kelimelerin altını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir. Etkinliğin “b” bölümünde verilen cümlelerdeki türemiş kelimelerin altlarını çizmelerini ve defterlerine türemiş kelimeyi kendi ifadeleriyle tanımlamaları öğrencilerden istenmiştir. Etkinliğin “c” bölümünde verilen cümlelerdeki birleşik yapılı kelimelerin altını çizmeleri ve defterlerine birleşik kelimenin tanımını kendi cümleleriyle yazmaları, günlük hayatlarında en çok kullandıkları birleşik kelimeleri örnek olarak yazmaları öğrencilerden istenmiştir. Etkinliğin “d” bölümünde ise verilen kelimelerden basit yapılı olanların kutucuğunu sarı; türemiş yapılı olanların kutucuğunu mor; birleşik yapılı olanların kutucuğunu turuncu renkli kalemle boyamaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.165). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

5.9.Beşinci temanın dinleme metnine bağlı 8. etkinlikte verilen doğru yanlış tablosunu öğrencilerden doldurmaları istenmiştir. Doğru yanlış tablosundaki maddelerde cümle şeklinde çeşitli sözcüklerin yapım eki alıp almadığı, basit ya da türemiş olup olmadığı ile ilgili çıkarımlar yapılmıştır (Yavuz, 2019, s.165). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

5.10. Beşinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 8. soruda verilen cümlelerin hangisinde tüm kelimelerin basit yapılı olduğu öğrencilere sorulmuştur (Yavuz, 2019, s.170). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

5.11. Beşinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda verilen cümlelerin hangisinde bağlaç kullanılmadığı öğrencilere sorulmuştur (Yavuz, 2019, s.170). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelere uyar.

6. **Altıncı Tema:** Altıncı temanın okuma metinlerinde toplamda 21 etkinlikten 5’inde ve 9 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan 5’inde dil bilgisi konusuna yer

verilmiştir. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

6.1.Altıncı temanın ilk okuma metnine bağlı 5. etkinlikte öğrencilerin verilen renkli levhalardaki beş kelimeyi, cümle içinde altı çizili olan kelimeler ile değiştirmeleri gerekmektedir. Kelime numaralarını cümlelerin karşısına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.176). Zamirlerin konu alındığı bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere uyar.

6.2.Altıncı temanın ilk okuma metnine bağlı 7. etkinlikte verilen cümlelerde kullanılan zamirleri bulup cümlenin karşısındaki boşluğa yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.176). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.3.Altıncı temanın ilk okuma metnine bağlı 9. etkinlikte verilen karikatürden yola çıkarak çevre kirliliği ile ilgili bir metin yazmaları ve metni yazarken verilen yönergelere dikkat etmeleri öğrencilerden istenmiştir. Bu yönergelerden biri uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanmaktır (Yavuz, 2019, s.178). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.4.Altıncı temanın ilk okuma metnine bağlı 10. etkinlikte önceki etkinlikte yazılması istenen bilgilendirici metinle ilgili öz değerlendirme formu verilmiştir. Bu form maddelerinden biri uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanmaktır (Yavuz, 2019, s.178). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.5.Altıncı temanın ikinci okuma metnine bağlı 3. etkinlik iki bölümden oluşur. İlk bölümde verilen metni öğrencilerden okuması istenmiştir. İkinci bölümde ise ilk bölümde verilen metni okuduktan sonra renklendirilmiş kelimelerle ilgili yargılardan doğru olanların sonuna “D”, yanlış olanların sonuna “Y” yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.182). Basit, türemiş ve birleşik sözcüklerin ele alındığı bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.6.Altıncı temanın tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 4. sorusunda verilen cümlelerin hangisinde birden fazla zamir olduğu öğrencilere sorulmuştur

(Yavuz, 2019, s.195). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.7. Altıncı temanın tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 6. sorusunda verilen cümlelerin hangisinde kişi zamiri olduğu öğrencilere sorulmuştur (Yavuz, 2019, s.196). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.8. Altıncı temanın tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 7. sorusunda verilen cümlelerin hangisinde belgisiz zamir olmadığı öğrencilere sorulmuştur (Yavuz, 2019, s.196). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.9. Altıncı temanın tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 8. sorusunda verilen cümlelerin hangisinde işaret zamiri kullanıldığı öğrencilere sorulmuştur (Yavuz, 2019, s.196). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.10. Altıncı temanın tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. sorusunda verilen cümlelerin hangisinde zamir olmadığı öğrencilere sorulmuştur (Yavuz, 2019, s.196). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7. **Yedinci Tema:** Yedinci temanın okuma metinlerine bağlı 20 etkinlikten 2'sinde, 12 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan 3'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

7.1. Yedinci temanın ilk okuma metnine bağlı 8. etkinlikte verilen koyu yazılmış sözcüklerin yerine gelebilecek kelimeleri bulup örnekten hareketle yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.204). Zamirlerin ele alındığı bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.2. Yedinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 4. etkinlikte ilk bölümde verilen cümlelerdeki belirsizlik anlamı taşıyan kelimelerin altlarını örnekteki gibi çizmeleri ve ikinci bölümde altı çizilen kelimeleri birer cümlede kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.209). Zamirlerin ele alındığı bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.3.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerinden oluşmaktadır. B bölümündeki 3. soruda şiir dizelerinde geçen zamirleri bulmaları ve aşağıdaki kutuya yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.227). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.4.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerinden oluşmaktadır. C bölümündeki 1. soruda verilen cümlelerden hangisinde kişi zamiri olduğunu bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.228). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.5.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerinden oluşmaktadır. C bölümündeki 2. soruda cümleler verilmiş ve öğrencilerden içinde zamir olmayan cümleyi bulmaları istenmiştir (Yavuz, 2019, s.228). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8. **Sekizinci Tema:** Sekizinci temanın okuma metinlerine bağlı 25 etkinlikten 2'sinde ve 10 tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 1'inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

8.1.Sekizinci temanın ilk okuma metnine bağlı 9. etkinlikte “Esmeralda'nın Şarkısı” metninden alınan cümleler bulunmaktadır. Farklı yazı karakteri ile belirginleştirilmiş olan kelimelerin cümlede hangi isimlerin yerine kullanıldıklarını işaretlemeleri ve sonrasında boş bırakılan yere belirgin yazılmış sözcüklerin her birini bir cümle içinde kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.237). Zamirlerin ele alındığı bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 8, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8.2.Sekizinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 3. etkinlikte Atatürk'ün “Ben sporcunun zeki, çevik aynı zamanda ahlâklısını severim.” Özdeyişinden yola çıkarak uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanarak bir konuşma yapmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.248). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 8, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8.3.Sekizinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 5. etkinlikte verilen cümlelerde bulunan ek hâlindeki zamirlerin bulunduğu kelimeleri belirleyip yazmaları

öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.249). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 8, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8.4.Sekizinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerinden oluşur. B bölümünde verilen dizelerde bulunan zamirlerin altlarını çizmeleri ve bu zamirleri uygun bölümlere yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Yavuz, 2019, s.237). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.3. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı (Erdal, 2019) içinde yer alan dinleme/izleme ve okuma metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruları sayısı ve bunların içindeki dil bilgisi konulu etkinlik ve soruların sayısı aşağıdaki Tablo 4.3.1.de gösterilmiştir:

Tablo 4.3.1. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil Bilgisi Konu Dağılımları

Tema	Okuma Metni Etkinlikleri					Dinleme Metni Etkinlikleri		Ölçme	
Etkinlikler/Sorular	O1	O2	O3	Toplam	DB	Toplam	Dil Bilgisi	Toplam	Dil Bilgisi
1	7	9	9	25	3	7	1	21	3
2	8	8	9	25	3	7	2	14	4
3	9	7	6	22	3	7	0	12	7
4	9	6	9	24	5	6	1	14	6
5	8	9	9	26	5	8	1	11	4
6	10	6	8	24	4	8	2	22	4
7	7	8	10	25	4	6	0	16	3
8	6	10	7	23	5	7	2	11	3
Toplam	64	63	67	194	32	56	9	121	34

Tablo 4.3.1. incelendiğinde yedinci sınıf Türkçe ders kitabında 8 temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 194 etkinlikten 32’sinde, dinleme/izleme metinlerine bağlı 56 etkinlikten toplam 9’unda ve toplam 121 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan sadece 33’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

Tablo 4.3.2. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu

Tema	Etkinlik/Sorular	İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri	Dil Bilgisi Konuları
T1	Okuma 1 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri
	Okuma 2 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiil Çekim Ekleri
	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller
	Dinleme Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	A Bölümü Ölçme 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	C Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	C Bölümü Ölçme 3	7, 8	Kişi Ekleri
T2	Okuma 1 Etkinlik 7	3, 7, 8	Fiil Kip Eklerinde Zaman Kayması
	Okuma 2 Etkinlik 8	3, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 3 Etkinlik 8	3, 7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	Dinleme Etkinlik 4	3, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
	Dinleme Etkinlik 6	3, 7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	B Bölümü 3. İfade	3, 7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	C Bölümü 2. İfade	7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	Ç Bölümü Ölçme 1	7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	Ç Bölümü Ölçme 3	7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
T3	Okuma 1 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiil Kip ve Kişi Ekleri, Fiillerin Anlamları
	Okuma 2 Etkinlik 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	Okuma 3 Etkinlik 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	B Bölümü	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
	C Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri

	C Bölümü Ölçme 3	3, 4, 7, 8	Fiiller
	C Bölümü Ölçme 4	3, 4, 7, 8	Kipler
	C Bölümü Ölçme 5	3, 7, 8	Fiillerin Anlamları
	C Bölümü Ölçme 6	3, 7, 8	Anlamsal Anlatım Bozukluğu
	C Bölümü Ölçme 7	3, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Fiil
T4	Okuma 1 Etkinlik 8	3, 7, 8	Anlamsal Anlatım Bozukluğu
	Okuma 2 Etkinlik 4	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	Okuma 3 Etkinlik 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 3 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	Okuma 3 Etkinlik 9	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	Dinleme Etkinlik 5	3, 4, 7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	A Bölümü Ölçme 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller
	A Bölümü Ölçme 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	B Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller
	B Bölümü Ölçme 4	3, 7, 8	Fiillerin Anlamları (İş, Oluş, Durum)
	B Bölümü Ölçme 5	3, 7, 8	Anlamsal Anlatım Bozukluğu
	C Bölümü	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri, Bildirme Eki
T5	Okuma 1 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Basit, Türemiş ve Birleşik Fiiller
	Okuma 2 Etkinlik 6	3, 7, 8	Zarflar
	Okuma 2 Etkinlik 8	3, 7, 8	Ek Fiil
	Okuma 3 Etkinlik 6	3, 7, 8	Anlamsal Anlatım Bozukluğu
	Okuma 3 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar
	Dinleme Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar
	C Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Kip Ekleri, Ek Fiil

	C Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	Zarflar
	C Bölümü Ölçme 5	3, 7, 8	Zarflar
	C Bölümü Ölçme 6	3, 7, 8	Ek Fiil
	Okuma 1 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar
	Okuma 2 Etkinlik 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri, Fiillerin Anlamları
	Okuma 3 Etkinlik 9	3, 7, 8	Zarflar
	Okuma 3 Etkinlik 11	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
T6	Dinleme 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Ek Fiil
	Dinleme 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar
	C Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Ek Fiil
	C Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	Zarflar
	C Bölümü Ölçme 4	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri
	C Bölümü Ölçme 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Ek Fiil, Yapım Ekleri
	Okuma 1 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri; Anlam Kayması; Basit, Türemiş, Birleşik Fiiller
	Okuma 2 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 3 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
T7	Okuma 3 Etkinlik 8	3, 7, 8	Anlamsal Anlatım Bozuklukları
	Ç Bölümü Ölçme 1	3, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Fiiller
	C Bölümü Ölçme 2	3, 7, 8	Basit, Türemiş, Birleşik Fiiller
	C Bölümü Ölçme 5	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri; Fiillerin Anlamları; Basit, Türemiş, Birleşik Fiiller
	Okuma 1 Etkinlik 2	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar
	Okuma 1 Etkinlik 4	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri
	Okuma 2 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar

	Okuma 3 Etkinlik 3	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Zarflar
T8	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Ek Fiil, Kip Ekleri
	Dinleme 5	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar (Uygun Geçiş Bağlantı İfadeleri)
	Dinleme 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Çekim Ekleri
	B Bölümü Ölçme 3	3, 7, 8	Ek Fiil
	B Bölümü Ölçme 4	3, 7, 8	Ek Fiil
	B Bölümü Ölçme 5	3, 7, 8	Çekim Ekleri

Yukarıda yer alan Tablo 4.3.2.de 2019 Dörtel Yayıncılık yedinci sınıf Türkçe ders kitabının işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 75 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 35'inde 3, 7 ve 8. maddelere; 32'sinde 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 4'ünde 7 ve 8. maddelere; 3'ünde 3, 4, 7 ve 8. maddelere; 1'inde 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. maddelere uyar. Bu tablodaki verilerin ayrıntılı açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

1. **Birinci Tema:** Birinci temanın okuma metinlerine bağlı toplam 25 etkinlikten 3'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı toplam 7 etkinlikten 1'inde ve 23 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan 3'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

1.1.Birinci temanın ilk okuma metnine bağlı 6. etkinlikte eklendiği kelimenin yapısını, türünü ya da anlamını değiştirmeyen eklere çekim ekleri denildiği açıklanmış ve öğrencilerden verilen dizelerde çekim eki almış kelimelerin altını çizerek aldıkları çekim eklerini göstermeleri öğrencilerden istenmiştir. (Erdal, 2019, s.15). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

1.2.Birinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 8. etkinlikte fiil çekim ekleri, fiillere eklenerek onların bazı özelliklerini ortaya çıkardığı belirtilmiş ve fiil çekim ekleri sıralanmıştır. Ardından öğrencilerden metinden seçilmiş cümleleri okumaları ve cümlelerde geçen fiillerin aldığı çekim eklerini ve eklerin işlevlerini örnekteki gibi altını çizerek belirlemeleri istenmiştir. (Erdal, 2019, s.22). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 1.3.Birinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte fiiller yapı yönünden üç grupta incelendiği ve bunların “basit, türemiş ve birleşik fiiller” olduğu belirtilmiştir. Ardından etkinliğin bağlı olduğu metinden alınan bir bölüm verilmiş, verilen metindeki cümlelerde geçen fiilleri örnekteki gibi yapıları yönünden incelemeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.30). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 1.4.Birinci temanın dinleme metnine bağlı 6. etkinlikte dinlenen metinde geçen cümlelerin fiillerindeki çekim eklerini (kip ve kişi) göstermeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.35). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 1.5.Birinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. A bölümünün başına bir metin verilmiştir, metne bağlı sorulardan 6. Soruda metinde geçen çekimli fiilleri bulup yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.38). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 1.6.Birinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünün 2. sorusunda aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiil farklı bir kip eki aldığını bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.39). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 1.7.Birinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünün 3. sorusunda verilen fiillerden hangisinde farklı bir kişi eki kullanılmış olduğu öğrencilere sorulmuştur (Erdal, 2019, s.39). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelerine uyar.
2. **İkinci Tema:** İkinci temaya bağlı tüm okuma metinlerinde 25 etkinlikten 3’ünde, dinleme/izleme metnine bağlı toplamda 7 etkinlikten 2’sinde ve tema sonu 14 ölçme-değerlendirme sorusundan 4’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.
- 2.1.İkinci temanın ilk okuma metnine bağlı 7. etkinlikte fiil çekimlerinde kiplerden yararlanıldığı ve bir fiilin kipinin asıl görevinden uzaklaşarak bir başka kipin görevini veya anlamını taşımasına fiillerde anlam (zaman) kayması denildiği belirtilmiştir ve cümlelerle 2’şer örnek verilmiştir. Ardından bu bilgi ve örneklerden yola çıkarak öğrencilerden verilen cümlelerin fiillerinde görülen

anlam kaymalarını bulup yazmaları istenmiştir (Erdal, 2019, s.47). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.2.İkinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 8. etkinlikte yarım bırakılmış cümleleri uygun geçiş ifadelerine göre tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir, uygun geçiş ve bağlantı ifadeleri olarak edatlara yer verilmiştir (Erdal, 2019, s.53). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.3.İkinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 8. etkinlikte fiillerin anlamları hakkında bilgiler verilmiş ve ardından cümlelerdeki fiillerin bildirdiği anlam özelliklerini yazmaları ve son olarak konuşma balonu içindeki cümlelerde yer fiillerin anlamlarının belirlenmesi istenmiştir (Erdal, 2019, s.60). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.4.İkinci temanın üçüncü dinleme metnine bağlı 4. etkinlikte dinledikleri metnin içeriğine uygun olan cümleleri verilen geçiş ve bağlantı ifadeleriyle tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir ve bu etkinlikte “geçiş bağlantı ifadeleri” edatlardır (Erdal, 2019, s.63). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.5.İkinci temanın üçüncü dinleme metnine bağlı 6. etkinlikte cümlelerde geçen altı çizili fiillerin özellikleriyle (iş, oluş, durum) ilgili bildiklerinizi yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.63). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.6.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. B bölümündeki 5 ifade verilmiş ve bu ifadelerin doğru/yanlış olduğunu belirlemeleri öğrencilerden istenmiştir. Bu ifadelerden üçüncüsünde fiillerin anlamları ile ilgili bir açıklamaya yer verilmiştir (Erdal, 2019, s.67). Bu bölüm, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.7.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünde boşluklar bırakılmış 5 ifadeye yer verilmiş ve bu boşlukları öğrencilerden doldurmaları istenmiştir. Bu ifadelerden ikincisinde fiillerin anlamları ile ilgili bir açıklamaya yer verilmiştir (Erdal, 2019, s.67). Bu bölüm, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.8.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. Ç bölümünde “Elçiler de Konstantin de çaresiz sustular.” Cümlesindeki fiilin anlam özelliği hangi seçenekte doğru verildiğini öğrencilerden belirlenmeleri istenmiştir (Erdal, 2019, s.68). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelerine uyar.

3. **Üçüncü Tema:** Üçüncü temanın okuma metinlerine bağlı tüm okuma metinlerinde 22 etkinlikten 3’ünde ve tema sonu 12 ölçme-değerlendirme sorusundan 6’sında dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı toplamda 7 etkinlikten ise hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

3.1.Üçüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 6. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden seçilen cümlelerin fiillerini yapı ve anlam yönünden incelemeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.73). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.2.Üçüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 5. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden seçilen cümlelerin fiillerinin kip ve kişilerini yanlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.81). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.3.Üçüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 5. etkinlikte anlama dayalı anlatım bozuklukları hakkında bilgi verilmiştir, cümlelerde geçen anlama dayalı anlatım bozukluklarının sebeplerini altlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.81). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.4.Üçüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 5. etkinlikte okuduğunuz şiirde geçen fiillerin anlam özelliklerini belirlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.86). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.5.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümünde verilen geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanarak cümleleri tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir. Tüm cümleler anlamlı bir bütün, diğer bir deyişle metindir. (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.6.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır.

C bölümündeki 1. soruda bir şiir verilmiş ve şiirle ilgili verilen bilgilerden hangisinin yanlış olduğu sorulmuştur. Bilgilerde kip ve kişi ekleri ile ilgili bilgiler de mevcuttur (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.7.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır.

C bölümündeki 3. soruda bir şiir verilmiş ve şiirde fiil türünde kaç kelime olduğu sorulmuştur. Bilgilerde kip ve kişi ekleri ile ilgili bilgiler de mevcuttur (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.8.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır.

C bölümündeki 4. soruda bir şiir verilmiş ve şiirde geçen fiillerin aşağıdaki hangi zaman ekini almamış olduğu sorulmuştur (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.9.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır.

C bölümündeki 5. soruda cümlelerin hangisinin fiili oluş bildirdiği sorulmuştur (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.10. İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine

ayrılmıştır. C bölümündeki 6. soruda verilen cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni sorulmuştur (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.11. İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine

ayrılmıştır. C bölümündeki 7. soruda cümlelerin hangisinin fiilinin yapı yönünden farklı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4. **Dördüncü Tema:** Dördüncü temanın okuma metinlerine bağlı 26 etkinlikten 5’inde, dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten 1’inde ve tema ölçme-değerlendirme 11 sorusundan 4’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

4.1.Dördüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 8. etkinlikte cümleleri anlatım

bozukluğu yönünden incelemeleri ve anlatım bozukluğunun nedenini

belirtmeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.104). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.2.Dördüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 4. etkinlikte dizelerde geçen fiillerin aldığı çekim eklerini (kip ve kişi) belirleyip yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.109). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.3.Dördüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 5. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden bir parça cümle cümle verilmiş ve cümlelerde geçen geçiş ve bağlantı ifadelerini tespit edip altlarını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.109). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.4.Dördüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 7. etkinlikte bir şiir verilmiş ve dize ve cümlelerde geçen çekimli fiilleri, altını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.115). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.5.Dördüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 9. etkinlikte cümleleri belirtilen fiil kipleriyle tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.115). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.6.Dördüncü temanın dinleme metnine bağlı 5. etkinlikte cümlelerde geçen fiillerin anlam özelliklerini (kılış, oluş, durum) yanlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.115). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 4, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.7.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. A bölümünün 6. Sorusunda metinden basit, türemiş, birleşik fiillere örnekler bulup birer cümlede kullanıp yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.123). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.8.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. A bölümünün 8. sorusunda metinden haber kipiyle çekimlenmiş fiiller bulup yazmaları ve bu fiilleri birer cümlede kullanmaları öğrencilerden

istenmiştir (Erdal, 2019, s.123). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.9.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümünün 1. sorusunda verilen atasözlerinden hangisinin fiili yapı yönünden farklı olduğu sorulmuştur (Erdal, 2019, s.123). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.10. Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümünün 4. sorusunda verilen cümledeki fiilin anlam özelliğini verilen şıklardan seçmeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.124). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.11. Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. B bölümünün 5. sorusunda verilen cümlelerin hangisinde kelimenin yanlış yerde kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu yapıldığı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.124). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.12. Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünde cümlelerden doğru olanların başına “D” yanlış olanların başına “Y” yazmaları öğrencilerden istenmiştir. Bu cümlelerden bazılarında kip ve kişi ekleri ve bildirme ekleri ile ilgili ifadelere yer verilmiştir (Erdal, 2019, s.124). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5. **Beşinci Tema:** Beşinci temanın okuma metinlerine bağlı 26 etkinlikten 5’inde, dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten 1’inde ve tema ölçme-değerlendirme 11 sorusundan 4’ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

5.1.Beşinci temanın ilk okuma metnine bağlı 7. etkinlikte okudukları şiirden basit, türemiş ve birleşik fiillere örnekler bulmaları ve bu fiillerin geçtiği dizeleri aşağıya yazmaları, aynı fiilleri birer cümlede kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.129). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.2.Beşinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 6. etkinlikte zarflar ile ilgili bilgiler verilmiş ve cümlelerde geçen altı çizili kelimeler, cümleyi hangi yönden

etkilediğini cümlelerin altlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.135). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.3.Beşinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 8. etkinlikte ek fiille ilgili bilgiler verilmiş ve cümlelerde geçen ek fiil almış kelimeleri bulup altlarını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.136). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.4.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte anlatım bozukluğu olan cümleler verilmiş ve anlatım bozukluklarının nedenlerini her cümlemin altına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.142). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.5.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte okudukları metinden alınan cümleleri, zarf türünde kelimelerle tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.143). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.6.Beşinci temanın dinleme metnine bağlı 7. etkinlikte dinledikleri metinden alınan cümlelerde geçen zarfların altlarını çizerek göstermeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.148). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.7.Beşinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünün 1. sorusunda bir cümle verilmiş ve cümlemin yüklemi ile ilgili verilen ifadelerden hangisinin doğru olduğu sorulmuştur (Erdal, 2019, s.154). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.8.Beşinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünün 2. sorusunda cümlelerin hangisinde durum zarfı kullanılmadığı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.154). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.9.Beşinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünün 5. sorusunda verilen cümlede kaç tane zarf türünde

sözcük kullanıldığı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.154). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5.10. Beşinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümünün 6. sorusunda verilen cümlelerde hangisinin yüklemi ek fiil ekiyle çekimlendiği sorulmuştur (Erdal, 2019, s.154). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6. **Altıncı Tema:** Altıncı temanın tüm okuma metinlerine bağlı 24 etkinlikten 4'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten 2'sinde ve tema sonu 22 ölçme-değerlendirme sorusundan 4'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

6.1. Altıncı temanın bağlı ilk okuma metnine bağlı 9. etkinlikte okunan metinde zarf türünde kelimelerin geçtiği cümlelerin bulunup ve cümlelerin yanlarına zarfın cümleye katığı anlamın yazılması öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.162). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.2. Altıncı temanın bağlı ikinci okuma metnine bağlı 5. etkinlikte okudukları şiirde geçen fiilleri örnekteki gibi tespit edip sonra bu fiillerin anlam özelliklerini yanlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.166). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.3. Altıncı temanın bağlı üçüncü okuma metnine bağlı 9. etkinlikte verilen cümlelerde geçen altı çizili zarfların cümleye kattığı anlamları yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.175). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.4. Altıncı temanın bağlı üçüncü okuma metnine bağlı 5. etkinlikte metinden alınan cümlelerde ifade edilen duygu ve düşünceleri, verilen uygun bağlama öğeleriyle tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.176). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.5. Altıncı temanın bağlı dinleme/izleme metnine bağlı 5. etkinlikte dizelerin sonunda koyu renk yazılan kelimeler ek fiil almış ve bu eklerin dizelerdeki işlevlerini söylemeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.179). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 6.6. Altıncı temanın bağı dinleme/izleme metnine bağı 6. etkinlikte cümleleri zaman yönünden tamamlayan kelimeleri yandaki kutudan seçerek tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.179). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 6.7. Altıncı tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 1. soruda cümlelerin hangisinin yüklemi ek fiille çekimlendiğı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.185). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 6.8. Altıncı tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 2. soruda verilen cümlelerin hangisinde fiilin anlamını zaman yönünden tamamlayan bir zarf kullanılmadığı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.185). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 6.9. Altıncı tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 4. soruda verilen cümlelerden hangisinde geçen fiilin kip ve kişisi farklı olduğı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.185). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 6.10. Altıncı tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b ve c bölümlerine ayrılmıştır. C bölümündeki 5. sorudaki şiirle ilgili ifadeler içeren 4 seçenektan hangisinin yanlış olduğı sorulmuştur ve seçeneklerde yapım eki ile ek fiil konularına yer verilmiştir (Erdal, 2019, s.185). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
7. **Yedinci Tema:** Yedinci temanın okuma metinlerine bağı 25 etkinlikten 4'ünde ve tema sonu ölçme-değerlendirme 16 sorusundan 3'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağı 7 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.
- 7.1. Yedinci temanın ilk okuma metnine bağı 6. etkinlikte şiirin üçüncü bölümünde geçen “yazıldı, dizildi, gezildi” fiillerini incelemeleri öğrencilerden istenmiştir. Bu etkinlikte kip ve kişi ekleri, anlam kayması, basit, türemiş, birleşik fiiller dil bilgisi konuları ele alınmıştır (Erdal, 2019, s.190). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 7.2. Yedinci temanın ikinci okuma metnine bağı 6. etkinlikte sınıfta ikişer kişilik gruplar oluşturuldu, grupla belirlenen bir konuda canlandırma tekniğinden yararlanılarak hazırlık yapımları, konuşmaya başlamadan önce konuyla ilgili

bilgiler vermeleri, canlandırılan varlık ve kahramanların özelliklerini ve sesini çağrıştıracak şekilde konuşmaya çalışmaları, konuşmalarınızda uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini (oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak, son olarak) kullanmaya çalışmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.200). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.3.Yedinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 7. etkinlikte hazırlıkta getirdikleri camdan üretilmiş hediyelik eşyayı sınıfa göstermeleri, gördükleri bu cam eşya ile ilgili hazırlıksız konuşmalar yapmaları, konuşmalarını yaparken uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini (oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak, son olarak) kullanmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.207). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.4.Yedinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 7. etkinlikte cümlelerde görülen anlatım bozukluklarını tespit edip cümlelerin doğru biçimini altlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.207). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.5.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. Ç bölümündeki 1. soruda verilen cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisi yapı yönünden diğerlerinden farklı olduğu sorulmuştur (Erdal, 2019, s.218). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.6.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. Ç bölümündeki 2. soruda cümlelerin hangisinde yapı yönünden farklı bir fiil kullanıldığı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.218). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.7.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme soruları a, b, c ve ç bölümlerine ayrılmıştır. Ç bölümündeki 5. soruda verilen bir cümle ile ilgili açıklamalardan hangisinin yanlış olduğu sorulmuştur. Açıklamalarda, kip ve kişi ekleri ile fiillerde anlam dil bilgisi konularına yer verilmiştir (Erdal, 2019, s.218). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8. **Sekizinci Tema:** Sekizinci temanın okuma metinlerine bağlı 23 etkinlikten 5'inde, dinleme/izleme metnine bağlı 7 etkinlikten 2'sinde ve tema sonu ölçme-değerlendirme 11 sorusundan 3'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

- 8.1.Sekizinci temanın ilk okuma metnine bağı 2. etkinlikte “Aşağıdaki cümlelerde geçen yönlendirici ifadeleri bulup altını çiziniz.” ifadeleriyle cümle cümle verilen metindeki zarfları bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.223). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.2.Sekizinci temanın ilk okuma metnine bağı 4. okudukları metinden alınan aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili kelimelerin aldıkları çekim eklerinin işlevlerini belirlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.224). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.3.Sekizinci temanın ikinci okuma metnine bağı 9. etkinlik a ve b bölümlerinden oluşur. A bölümünde öğrencilerin okudukları metinden alınan cümlelerde geçen fiilleri yapı yönünden (basit, türemiş, birleşik) incelemeleri ve tespitlerini yazmaları istenmiştir. B bölümünde ise verilen cümlelerde geçen zarfları tespit etmeleri ve bu zarfların cümlelerin anlamına nasıl etki ettiklerini açıklamaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.233). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.4.Sekizinci temanın üçüncü okuma metnine bağı 3. etkinlikte metinden alınmış cümlelerde geçen altı çizili zarfların cümleye kattığı anlamları yanlarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.238). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.5.Sekizinci temanın üçüncü okuma metnine bağı 6. etkinlik a ve b bölümlerinden oluşur. A bölümünde metinden alınmış cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerdeki ek fiillerin hangi işlevlerde kullanıldığı sorulmuştur. B bölümünde ise ek fiilin “-di”li geçmiş, “-miş”li geçmiş, şart ve geniş zaman biçimleriyle cümleler oluşturup yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.239-240). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.6.Sekizinci temanın dinleme/izleme metnine bağı 5. etkinlikte araştırmalarından da yararlanarak kütüphanelerin toplum hayatındaki önemi üzerine bir konuşma yapmaları ve konuşmayı sunarken uygun geçiş ve bağlantı ifadelerine (oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak, son olarak) yer vermeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.242). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 8.7.Sekizinci temanın dinleme/izleme metnine bağlı 6. etkinlikte dinledikleri metinden alınan dörtlükte hangi kelimeler çekim eki almış belirlemeleri ve altını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Erdal, 2019, s.242). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.8.Sekizinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 3. soruda seçeneklerde verilen cümlelerin hangisinin yüklemi ek fiille çekimlendiği sorulmuştur (Erdal, 2019, s.247). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.9.Sekizinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 4. soruda seçeneklerde verilen cümlelerin hangisinde ek fiilin farklı bir görevde kullanıldığı sorulmuştur (Erdal, 2019, s.247). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 8.10. Sekizinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 5. soruda verilen cümlede kaç sözcüğün çekim eki almış olduğu sorulmuştur (Erdal, 2019, s.247). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.4. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı (Eselioğlu, 2021) içinde yer alan dinleme/izleme ve okuma metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme soruları sayısı ve bunların içindeki dil bilgisi konulu etkinlik ve soruların sayısı aşağıdaki Tablo 4.4.1.de gösterilmiştir:

Tablo 4.4.1. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil Bilgisi Konu Dağılımı

Tema	Okuma Metni Etkinlikleri					Dinleme Metni Etkinlikleri			Ölçme	
	Etkinlikler/Sorular	O1	O2	O3	Toplam	Dil Bilgisi	Toplam	Dil Bilgisi	Toplam	Dil Bilgisi
1		9	8	8	25	3	7	0	9	2
2		7	7	8	22	3	8	1	9	2
3		10	8	8	26	3	8	1	10	2
4		7	7	8	22	3	6	1	10	2
5		7	7	7	21	4	7	1	10	2
6		9	10	7	26	4	10	1	8	2
7		10	8	8	26	3	8	0	9	2
8		9	7	8	24	2	7	0	9	1
Toplam		68	62	62	192	25	61	5	75	15

Tablo 4.4.1. incelendiğinde sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında sekiz temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 192 etkinlikten 25’inde, dinleme/izleme metnine bağlı 61 etkinlikten 5’inde ve tema sonu ölçme-değerlendirme 75 sorusundan 15’inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir (Eselioğlu, 2021):

Tablo 4.4.2. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının İşlevsel Dil Bilgisine Uygunluğu

Tema	Etkinlik/Sorular	İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri	Dil Bilgisi Konuları
T1	Okuma 1 Etkinlik 8	3, 7, 8	Kip ve Kişi Ekleri, Fiilimsiler
	Okuma 2 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiilimsiler
	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiilimsiler
	Ölçme 8	3, 7, 8	Fiilimsiler
	Ölçme 9	3, 7, 8	Fiilimsiler
T2	Okuma 1 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiilimsiler
	Okuma 2 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiilimsiler
	Okuma 3 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiillerin Anlamları
	Dinleme Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiilimsiler
	Ölçme 7	3, 7, 8	Fiilimsiler
	Ölçme 9	3, 7, 8	Fiilimsiler
T3	Okuma 1 Etkinlik 10	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 2 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 3 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Dinleme 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Ölçme 9	3, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Ölçme 10	3, 7, 8	Cümle Öğeleri
T4	Okuma 1 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 2 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 3 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Dinleme Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri

	Ölçme 5	3, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Ölçme 10	3, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 1 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 2 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
T5	Okuma 3 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Dinleme Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Ölçme 9	3, 7, 8	Cümle Öğeleri
	Ölçme 10	3, 7, 8	Fiilde Çatı
	Okuma 1 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Fiilde Çatı
	Okuma 2 Etkinlik 7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Edatlar (Geçiş ve Bağlantı İfadeleri)
	Okuma 2 Etkinlik 10	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Türleri
T6	Okuma 3 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Türleri
	Dinleme 10	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Türleri
	Ölçme 7	3, 7, 8	Cümle Türleri
	Ölçme 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Türleri
	Okuma 1 Etkinlik 9	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Türleri
	Okuma 2 Etkinlik 8	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Cümle Türleri
T7	Okuma 3 Etkinlik 7	3, 7, 8	Cümle Türleri
	Ölçme 8	3, 7, 8	Cümle Türleri
	Ölçme 9	3, 7, 8	Cümle Türleri
	Okuma 1 Etkinlik 8	3, 7, 8	Anlatım Bozuklukları
T8	Okuma 2 Etkinlik 6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8	Anlatım Bozuklukları
	Ölçme 9	3, 7, 8	Anlatım Bozuklukları

Yukarıda yer alan Tablo 4.4.2.de 2021 MEB Yayınları sekizinci sınıf Türkçe ders kitabının işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 45 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 28’inde 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 17’sinde 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Bu tablodaki verilerin ayrıntılı açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

1. **Birinci Tema:** Birinci temanın okuma metinlerine bağlı toplam 25 etkinlikten 3’ünde ve 9 tema sonu ölçme-değerlendirme sorusundan 2’sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağlı toplam 7 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

- 1.1.Birinci temanın ilk okuma metnine bağlı 8. etkinlik a ve b bölümlerine ayrılmıştır. A bölümünde verilen cümlelerde koyu yazılan sözcüklerden hangisinin çekimli eylem olduğunu gerekçesiyle açıklamaları ve b bölümünde verilen cümlelerde fiil kökünden türediği hâlde fiil özelliği taşımayan sözcüklerin altlarını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.18). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 1.2.Birinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 6. etkinlikte metinden alınmış cümlelerde geçen isim-fiilleri (mastarları) bulmaları ve isim-fiillerin aldığı eki örnekteki gibi göstermeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.26). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 1.3.Birinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte metinde geçen sıfat-fiilleri (ortaçları) bulmaları istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.31). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 1.4.Birinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 8. soruda verilen seçeneklerden hangisinde isim-fiil kullanıldığı sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.38). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

- 1.5.Birinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda verilen seçeneklerden hangisinde fiilimsiye yer verildiği sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.38). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2. **İkinci Tema:** İkinci temaya bağlı tüm okuma metinlerinde 22 etkinlikten 3'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı toplamda 8 etkinlikten 1'inde ve tema sonu 9 ölçme-değerlendirme sorusundan 2'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

2.1.İkinci temanın ilk okuma metnine bağlı 5. etkinlikte metinden seçilen cümlelerde geçen zarf-fiilleri (bağ-fiil) bulmaları ve zarf-fiillerin aldığı eki örnekteki gibi karşılıklarına yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.50). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.2.İkinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 6. etkinlikte metinden seçilen cümlelerde geçen fiilimsileri bulup türlerini belirleyerek uygun bölümleri işaretlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.59). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.3.İkinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 8. etkinlikte fiillerin anlamları hakkında bilgiler verilmiş ve ardından cümlelerdeki fiillerin bildirdiği anlam özelliklerini yazmaları ve son olarak konuşma balonu içindeki cümlelerde yer fiillerin anlamlarının belirlenmesi istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.60). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.4.İkinci temanın üçüncü dinleme metnine bağlı 6. etkinlikte mektubu okumaları ve mektupta geçen fiilimsileri bulup türlerini belirleyerek uygun bölümlere yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.63). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.5.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 7. soruda verilen cümlelerle ilgili verilen bilgileri incelemeleri ve doğru olanın başına “D”, yanlış olanın başına “Y” yazmaları öğrencilerden istenmiştir. Bilgilerde fiilimsiler dil bilgisi konusuna yer verilmiştir (Eselioğlu, 2021, s.77). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

2.6.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda verilen dizelerdeki fiilimsinin türce özdeşi hangi seçenekte doğru verilmiş olduğu sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.77). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 7 ve 8. maddelerine uyar.

3. **Üçüncü Tema:** Üçüncü temanın okuma metinlerine bağlı tüm okuma metinlerinde 26 etkinlikten 3'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı 8 etkinlikten 1'inde ve tema sonu 10 ölçme-değerlendirme sorusundan 2'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

3.1.Üçüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 10. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden seçilen cümlelerin özne ve yüklemelerin altını çizmeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.87). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.2.Üçüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 8. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinle ilgili cümlelerde bazı özne ve yüklemeler yanlış gösterilmiş ve yanlışları düzelterek altlarına doğru olan özne veya yüklemeleri yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.95). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.3.Üçüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 8. etkinlikte verilen metinden cümlelerdeki nesnelerin altını çizip türünü belirtmeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.103). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.4.Üçüncü temanın dinleme/izleme metnine bağlı 7. etkinlikte cümlelerde özne ve yüklemelerin altını çizmeleri ve karşısındaki kutucuğa cümlelerdeki yer tamlayıcılarını yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.108). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.5.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda cümlelerin hangisinde yer tamlayıcısı olmadığı sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.113). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

3.6.İkinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 10. soruda verilen cümlenin yüklemi sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.95). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4. **Dördüncü Tema:** Dördüncü temanın okuma metinlerine bağlı 22 etkinlikten 3'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı 6 etkinlikten 1'inde ve tema ölçme-değerlendirme 10 sorusundan 2'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

4.1.Dördüncü temanın ilk okuma metnine bağlı 6. etkinlikte cümlelerdeki özne ve yüklemi belirlemeleri ve zarf tamlayıcılarını karşısındaki boşluğa yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.120). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.2.Dördüncü temanın ikinci okuma metnine bağlı 7. etkinlikte metinden alınan aşağıdaki cümlelerde, koyu yazılan sözcük ya da sözcük gruplarının cümlenin hangi ögesi olduğunu bulmaları ve uygun kutucuğu işaretlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.129). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.3.Dördüncü temanın üçüncü okuma metnine bağlı 7. etkinlikte etkinliğin bağlı olduğu metinden cümlelerin ögelerini bularak karşısındaki öge dizilişleriyle eşleştirmeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.136). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.4.Dördüncü temanın dinleme metnine bağlı 6. etkinlikte metinden alınan cümlelerde verilen ögelerden hangileri bulunmakta olduğu sorulmuş ve bulunan ögeleri ilgili bölüme yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.143). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.5.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 5. soruda koyu yazılan sözcük ya da sözcük gruplarının cümlenin hangi ögesi olduğunu bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.147). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.6.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 10. soruda cümlenin ögelerinin verilenlerden hangisinde doğru sıralandığını bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.147). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

5. **Beşinci Tema:** Beşinci temanın okuma metinlerine bağlı 21 etkinlikten 4'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı 7 etkinlikten 1'inde ve tema ölçme-değerlendirme 10 sorusundan 2'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

- 5.1.Beşinci temanın ilk okuma metnine bağlı 6. etkinlikte cümleleri öğelerine ayırmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.154). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 5.2.Beşinci temanın ikinci okuma metnine bağlı 6. etkinlikte metinden cümleleri özne-yüklem (etken-edilgen) ilişkisi bakımından incelemeleri ve fiillerin özelliklerini karşılarındaki bölüme yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.160). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 5.3.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte metinden fiilleri cümle içerisinde yüklem görevinde kullanmaları ve fiillerin nesne alıp alamadığını örneklerdeki gibi göstermeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.167). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 5.4.Beşinci temanın üçüncü okuma metnine bağlı 7. etkinlikte metinden okudukları metinden alınan cümleleri, zarf türünde kelimelerle tamamlamaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.167). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 5.5.Beşinci temanın dinleme metnine bağlı 7. etkinlikte cümlelerin özne ve yüklemine varsa nesnesini bulmaları, cümleleri nesne-yüklem (geçişli-geçişsiz) ilişkisi bakımından incelemeleri ve cümlelerin özelliklerini karşılarındaki bölüme yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.148). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 5.6.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi nesnesine göre diğerlerinden farklı olduğu öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.175). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.
- 5.7.Dördüncü tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 10. soruda verilen tabloda edilgen fiillerin bulunduğu kutular çıkarılırsa verilen nasıl bir şekil oluşacağının seçenekler arasından doğrusunu bulmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.175). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6. **Altıncı Tema:** Altıncı temanın tüm okuma metnlerine bağlı 26 etkinlikten 4'ünde, dinleme/izleme metnine bağlı 10 etkinlikten 1'inde ve tema sonu 8 ölçme-değerlendirme sorusundan 2'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir.

6.1.Altıncı temanın bağlı ilk okuma metnine bağlı 9. etkinlikte cümleleri çatı özelliklerine göre incelemeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.185). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.2.Altıncı temanın bağlı ikinci okuma metnine bağlı 7. etkinlik ilk bölümde bir metin verilmiş ve metinden geçiş ve bağlantı ifadelerini belirlemeleri öğrencilerden istenmiştir. Sonrasında isim ve fiil cümlelerine örnek vermeli istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.190). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.3.Altıncı temanın bağlı ikinci okuma metnine bağlı 10. etkinlikte cümlelerin yüklemine bulmaları ve yüklemine göre cümle türünü yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.191). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.4.Altıncı temanın bağlı üçüncü okuma metnine bağlı 6. etkinlikte metinden seçilerek verilen cümleleri yüklem yeri bakımından değerlendirip ilgili kutucuğu işaretlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.175). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.5.Altıncı temanın bağlı dinleme/izleme metnine bağlı 10. etkinlikte metinden cümleleri yapısına göre inceleyip uygun kutucuğu işaretlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.205). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.6.Altıncı tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 7. soruda seçeneklerde verilenlerden hangisinin devrik cümle olduğu sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.213). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

6.7.Altıncı tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 8. soruda seçeneklerde verilenlerden metinle ilgili numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez olduğu sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.213). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7. **Yedinci Tema:** Yedinci temanın okuma metinlerine bağı 26 etkinlikten 3'ünde ve tema sonu ölçme-değerlendirme 9 sorusundan 2'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağı 8 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

7.1.Yedinci temanın ilk okuma metnine bağı 9. etkinlikte metinden cümleleri anlamına göre incelemeleri ve anlam özelliğine göre uygun kutucuğı işaretlemeleri öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.224). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.2.Yedinci temanın ikinci okuma metnine bağı 8. etkinlikte metinden verilen cümlelerin özelliklerini (yükleminin türüne, yükleminin yerine, anlamına ve yapısına göre) tespit ederek cümlelerin altına örnekteki gibi yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.233). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.3.Yedinci temanın üçüncü okuma metnine bağı 7. etkinlikte cümlelerde yapılan anlatım bozukluklarını bulmaları ve doğrularını verilen boşluğa örnekteki gibi yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.240). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.4.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 8. etkinlikte verilen cümlelerin hangi türde olduğı sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.249). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

7.5.Yedinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 9. soruda verilen cümledeki anlatım bozukluğunun ne olduğı sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.249). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8. **Sekizinci Tema:** Sekizinci temanın okuma metinlerine bağı 24 etkinlikten 2'sinde ve tema sonu ölçme-değerlendirme 9 sorusundan 1'inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metnine bağı 7 etkinlikten hiçbirinde dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.

8.1.Sekizinci temanın ilk okuma metnine bağı 8. etkinlikte cümlelerde yapılan anlatım bozukluklarını bulmaları ve cümlelerin doğrularını örnekteki gibi verilen boşluğa yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.259). Bu etkinlik 8 işlevsel dil bilgisi özelliğı maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8.2.Sekizinci temanın ikinci okuma metnine bağı 6. etkinlikte metinde geçen anlatım bozukluklarını bulmaları ve anlatım bozukluklarını düzelterek

cümlelerin doğrusunu defterlerine yazmaları öğrencilerden istenmiştir (Eselioğlu, 2021, s.266). Bu etkinlik, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelerine uyar.

8.3.Sekizinci tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 3. soruda verilen cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu olduğu sorulmuştur (Eselioğlu, 2021, s.285). Bu soru, 8 işlevsel dil bilgisi özelliği maddelerinden 3, 7 ve 8. maddelerine uyar.

4.5. Genel Değerlendirme

İncelenen ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinden Türkçe ders kitaplarından elde edilen veriler bir bütün olarak aşağıdaki tablolarda ele alınmıştır.

Tablo 4.5.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Konuları

Kitap	Okuma		Dinleme		Ölçme	
	Tüm Etkinlik Sayısı	Dil Bilgisi	Tüm Etkinlik Sayısı	Dil Bilgisi	Tüm Soru Sayısı	Dil Bilgisi
5	216	13	68	0	85	11
6	200	35	55	3	86	23
7	194	32	56	9	121	33
8	192	25	61	5	75	15
Toplam	802	204	240	17	367	82

Tablo 4.5.1.de incelenen 4 ortaokul Türkçe ders kitabına dair veriler sunulmuştur. Toplam 96 okuma metnine bağlı 802 etkinlikten 204'ünde, toplam 32 dinleme/izleme metnine bağlı 240 etkinlikten 17'sinde ve toplam 32 tema sonu ölçme-değerlendirme sorularına bağlı 367 sorudan 82'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. 4 kitaptaki genel toplama bakıldığında 1409 etkinlik ve tema sonu sorusundan 303'ü dil bilgisi konuludur. Buna göre 1106 dil bilgisi konusu içermeyen etkinlik ve sorulara yer verilmiştir.

Tablo 4.5.2. İşlevsel Dil Bilgisi Özellikleri Dağılımı

Maddeler	Etkinlik ve Soru Sayısı	%
7	303	%100
8	303	%100
3	132	%43,564
2	96	%31,683
1	88	%29,043
4	87	%28,713
5	87	%28,713
6	2	%0,66

Tablo 4.5.2.de incelenen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan dil bilgisi konulu 303 etkinlik ve soru, işlevsel dil bil bilgisi özellik maddeleri bakımından incelendiğinde her maddeye uyan kaç etkinlik ve soru olduğu ve bunların yüzdeler değeri en çoktan en aza doğru sıralanmıştır. 303 dil bilgisi konulu etkinlik ve sorunun tümü hem 7. hem de 8. maddelere, 132'si 3. maddeye, 96'sı 2. maddeye, 88'i 1. maddeye, 87'si hem 4. hem de 5. maddeye ve 2'si 6. maddeye uyar.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Güncel 2019 Türkçe Öğretim Programı dört temel beceri (dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma) üzerinden dil bilgisi yapılarının işlevlerini sezdirmeyi hedefler (MEB, 2019). Bunun Türkçe dersinde uygulamaya geçirilebilmesi için bu hedefe uygun olarak hazırlanmış öğretim materyalleri şarttır. Bu noktada Türkçe dersinin vazgeçilmezi ve Türkçe öğretmenlerinin en çok tercih ettiği ana ders materyali Türkçe ders kitapları büyük bir önem taşımaktadır (Yalçın, 1994; Akdeniz, 2019). Bu yüzden bu çalışmada dil bilgisi konularına ağırlıklı olarak yer verilen ortaokul Türkçe ders kitapları, işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmiştir.

İşlevsel dil bilgisi kuramında dil bilgisi yapılarının işlevlerinin 4 temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) içinde öğrencilere kavratılması hedeflenir. Ayrıca işlevsel dil bilgisi ile kelimelerin birden fazla anlamının olabileceği ve bu kelimelerin anlamlarının diğer kelimelerle kullanıldığında farklılıklar taşıyabileceği göz önünde bulundurulur. Bu yüzden de dil bilgisi yapıları farklı iletişim bağlamlarında örneklendirilir. Tüm bu özellikleri bakımından işlevsel dil bilgisi kuramı 2019 Türkçe Öğretim Programı'nın (TÖP) esas aldığı yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak dil bilgisi yapılarının işlevlerinin dört temel beceri içinde sezdirilmesini esas alır (Freddi 2004; Hamzadayı & Şentürk, 2022; Işcan, 2007, aktaran Benzer, 2010; MEB, 2019). Bu yüzden bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitapları işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmiştir.

Çalışmanın evreni ortaokul Türkçe ders kitapları iken çalışma örneklemi ise tüm ilkokul ve ortaokul öğrenci ve öğretmenlerin erişimine açık olması nedeniyle EBA'dan ortaokulun her sınıf düzeyinden rastgele seçilmiş birer Türkçe ders kitabıdır. Seçilen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları kendi içinde 8 temaya ve her temada yer alan okuma ve dinleme/izleme metinlerine bağlı etkinlikler ve tema sonu ölçme-değerlendirme sorularına göre ayrıntılı olarak işlevsel dil bilgisi bakımından incelenmiştir.

İncelenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında, 8 temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 216 etkinlikten sadece 13'ünde ve tema sonu toplam 85 ölçme-değerlendirme sorusundan sadece 11'inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Dinleme/izleme metinlerine bağlı hiçbir etkinlikte dil bilgisi konularına yer verilmemiştir. Buna göre incelenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında dil bilgisi etkinlikleri ve soruları sayıca azdır ve dil bilgisi öğretimi açısından nicel olarak yetersizdir. İşlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 24 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 12'si 7 ve 8. maddelere; 6'sı 2, 3, 7 ve 8. maddelere; 5'i 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 2'si 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Bu bulgulara bakarak 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki tüm dil bilgisi etkinlikleri ve soruları, işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden genel olarak 7 ve 8. maddelere uyar. Buna göre incelenen 5. sınıf Türkçe ders kitabı nitel olarak işlevsel dil bilgisine yeterince uygun değildir. Ayrıca dördüncü temanın birinci okuma metninin 10. etkinliği bir yazma etkinliğidir ve “Yazınızı bitirdikten sonra gözden geçirerek (...) anlatım bozukluklarını düzeltiniz.” ifadeleriyle “anlatım bozuklukları” konusuna yer verilmiştir (Koza Yayınları, 2022, s.109). 2019 Türkçe Öğretim Programı'na göre anlatım bozuklukları konusuna 7 ve 8. sınıfta yer verilmeli ve diğer ortaokul sınıf düzeylerinde yer verilmemelidir.

6. sınıf Türkçe ders kitabında ise 8 temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 200 etkinlikten 35'inde, dinleme/izleme metinlerine bağlı 55 etkinlikten sadece 3'ünde ve toplam 86 tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından 23'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Buna göre incelenen 6. sınıf Türkçe ders kitabında dil bilgisi etkinlikleri sayıca azdır ve dil bilgisi öğretimi açısından nicel olarak yetersizdir. İşlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 61 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 28'i 3, 7 ve 8. maddelere; 17'si 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 6'sı 7 ve 8. maddelere; 4'ü 1, 2, 3, 5, 7 ve 8. maddelere; 3'ü 2, 3, 7 ve 8. maddelere; 1'i 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. maddelere; 1'i 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 1'i 3, 4, 7 ve 8. maddelere uyar. Bu bulgulara bakarak 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki tüm dil bilgisi etkinlikleri ve soruları, işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden genel olarak 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Buna göre incelenen 6. sınıf Türkçe ders kitabı nitel bakımdan işlevsel dil bilgisine yeterince uygun değildir.

7. sınıf Türkçe ders kitabında ise 8 temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 194 etkinlikten 32'sinde, dinleme/izleme metnine bağlı 56 etkinlikten 9'unda ve 121 tema sonu ölçme-değerlendirme sorularından sadece 33'ünde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Buna göre incelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabı dil bilgisi etkinlikleri sayıca azdır ve dil bilgisi öğretimi açısından nicel olarak yetersizdir. İşlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 75 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 35'inde 3, 7 ve 8. maddelere; 32'sinde

1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 4'ünde 7 ve 8. maddelere; 3'ünde 3, 4, 7 ve 8. maddelere; 1'inde 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. maddelere uyar. Bu bulgulara bakarak 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki tüm dil bilgisi etkinlikleri ve soruları, işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden genel olarak 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Buna göre incelenen 7. sınıf Türkçe ders kitabı nitel bakımdan işlevsel dil bilgisine yeterince uygun değildir.

Son olarak 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise 8 temanın 3 okuma metnine bağlı toplam 192 etkinlikten 25'inde, dinleme/izleme metnine bağlı 61 etkinlikten 5'inde ve tema sonu ölçme-değerlendirme 75 sorusundan 15'inde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. Buna göre incelenen 8. sınıf Türkçe ders kitabı dil bilgisi etkinlikleri sayıca azdır ve dil bilgisi öğretimi açısından nicel olarak yetersizdir. İşlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre toplam 45 dil bilgisi etkinlik ve soruları incelendiğinde 28'inde 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 8. maddelere; 17'sinde 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Bu bulgulara bakarak 8. sınıf Türkçe ders kitabı tüm dil bilgisi etkinlikleri ve soruları, işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden genel olarak 3, 7 ve 8. maddelere uyar. Buna göre incelenen 8. sınıf Türkçe ders kitabı nitel bakımdan işlevsel dil bilgisine yeterince uygun değildir.

İncelenen tüm ortaokul Türkçe ders kitaplarında toplam 96 okuma metnine bağlı 802 etkinlikten 204'ünde, 32 dinleme/izleme metnine bağlı 240 etkinlikten 17'sinde ve 32 tema sonu ölçme-değerlendirmeye bağlı 367 sorudan 82'sinde dil bilgisi konularına yer verilmiştir. 4 kitaptaki genel toplama bakıldığında 1409 etkinlik ve tema sonu sorusundan 303'ü dil bilgisi konusudur. Dil bilgisi konulu etkinlik ve soruların sayısı azdır, bu yüzden nicel bakımdan ortaokul Türkçe ders kitapları yetersizdir. Dil bilgisi konulu 303 etkinlik ve soru işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerine göre incelendiğinde tümü hem 7. hem de 8. maddelere, 132'si 3. maddeye, 96'sı 2. maddeye, 88'i 1. maddeye, 87'si hem 5. hem de 6. maddelere, 86'sı 4. maddeye ve 2'si 6. maddeye uyar. İnceleme sonucunda elde edilen verilere göre ortaokul Türkçe ders kitapları işlevsel dil bilgisi özellik maddelerinden en çok 7 ve 8 numaralı maddelere uyar ve bunu 3, 2, 1, 4, 5 ve 6 numaralı maddeler takip eder.

7 ve 8 numaralı maddelerde öğrencilerin etkin kılınması ve zihinsel becerilerini kullanması söz konusudur, buna göre ortaokul Türkçe ders kitapları öğrencilerin etkin kılınması ve zihinsel becerileri kullanması bakımından yeterlidir. 3 numaralı maddeye göre öğrencilerin bir metin/konuşmayı anlamaları ve bununla ilgili duygu ve düşüncelerini doğru bir biçimde ifade etmeleri söz konusudur; ortaokul Türkçe ders kitaplarının 7 ve 8 numaralı maddelerden sonra en çok uygun olduğu madde 3 numaralı maddedir. Diğer işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden 2 numaralı madde dil bilgisi yapılarının nerede ve ne zaman kullanılacağını; 1

numaralı madde dil bilgisi yapılarının biçim, anlam ve kullanım boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınmasını; 4 numaralı madde dört temel beceri çevresinde bir dinleme/okuma metni etrafında dil bilgisinin yapılarının ele alınmasını; 5 numaralı madde dil bilgisi yapılarının işlevlerinin kavranması için farklı iletişim bağlamlarında örneklendirilmesini; 6 numaralı madde ise öğrencilerin motivasyonu sağlamak ve öğrenciler arası etkileşimi arttırmak için iş birlikli öğrenme etkinliklerine yer verilmesini ifade eder. Ortaokul Türkçe ders kitapları 2, 1, 4 ve 5 numaralı maddelere yeterince uymaz. Çünkü bu maddelerden her birine incelenen ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi konulu 303 etkinlik ve tema sonu sorularının sadece 3'te 1 (101) 'inden azı uyar. Ortaokul Türkçe ders kitapları 6 numaralı maddeye uymaz. Çünkü incelenen ortaokul Türkçe ders kitapları etkinlik ve tema sonu sorularından sadece 2'si bu maddeye uyar.

Elde edilen verilere göre ortaokul Türkçe ders kitapları işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden en çok 7 ve 8, en az ise 6 numaralı maddeye uyarken; 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı maddelere de yeterince uymaz. Buna göre ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisine yeterince uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İşcan (2007), “İşlevsel Dil Bilgisinin Türkçe Öğretimindeki Yeri” adlı çalışmasıyla Türkçe dil bilgisi öğretiminde işlevsel dil bilgisinin büyük bir önem taşıdığına dikkat çekmiştir. Bu tezde de işlevsel dil bilgisinin Türkçe dil bilgisi öğretiminde büyük bir önem taşıdığı vurgulanmış ve başta Türkçe dersinin en önemli ve en çok tercih edilen ders materyali Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisine uygun olması gerektiği savunulmuştur.

Kozan (2019), “Çeviri Eğitiminde Türkçenin Dil Bilgisi: İşlevsel Yaklaşım” adlı çalışmasında dil bilgisi çeviri yöntemiyle ikinci dil öğretiminde işlevsel dil bilgisi yaklaşımının kullanılması gerektiğini savunmuş, işlevsel dil bilgisi ile dil yapılarının işlevlerinin daha iyi öğretilebileceği ortaya koymuştur. Kozan (2019) 'ın çalışması her ne kadar ikincil dil öğretimi ile ilgili olsa da bu tez de olduğu gibi işlevsel dil bilgisinin dil öğretiminde yararlı olduğunu savunmuştur.

Arslan (2020) 'ın “Türkçe Eğitiminde Metin Temelli İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi: Bir Eylem Araştırması” doktora tezinde metin temelli işlevsel dil bilgisi öğretimine yönelik hazırlanan ders planlarının öğrencilerin dil bilgisi konularını kavramalarını kolaylaştırdığı ve temel dil becerilerinin gelişimini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Arlan (2020) 'ın bu çalışmasında bu tezde de savunulduğu üzere işlevsel dil bilgisinin Türkçe öğretiminde yararlı olduğu belirtmiştir.

Doğru (2022) 'nun “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Temel (A1-A2) Seviyesinde İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi” doktora tezinde işlevsel dil bilgisinin dil bilgisi öğretimi bakımından önemine dikkat çekilmiş ve ikinci dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders ve çalışma kitaplarının işlevsel dil bilgisine uygun olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu tezde de ana dili Türkçe öğretiminde ders kitaplarının işlevsel dil bilgisine uygun olması gerektiği savunulmuştur.

Türk (2022) 'ün “Mobil Teknoloji Destekli İşlevsel Dil Bilgisi Uygulamalarının Akademik Başarı ile Okuduğunu Anlama Becerilerine Etkisi ve Sürece Yönelik Öğrenci Görüşleri” doktora tezinde mobil teknoloji destekli işlevsel dil bilgisine dayalı eğitimin öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerini ve akademik başarılarını artırdığı ortaya konmuştur. Bu tezde de işlevsel dil bilgisinin ana dili Türkçe öğretimi için önemli olduğu ve buna göre ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisine uygun olması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca işlevsel dil bilgisi özellikleri maddelerinden 3 numaralı maddede işlevsel dil bilgisinde bir metni/konuşmayı anlamlandırabilme ve bireyin kendini doğru ve etkili ifade etme becerilerinin öğrencilere kazandırılmasının hedeflediği belirtilmiştir.

Güral (2023) 'ın “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Türkçedeki Görevli Dil Öğelerinin Öğretiminin İşlevsel Dil Bilgisi Öğretimi Açısından İncelenmesi” yüksek lisans tezinde ortaokul Türkçe ders kitaplarında görevli dil öğelerinin öğretime yönelik etkinliklerin büyük bir kısmının işlevsel dil bilgisi öğretimi açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki okuma, dinleme/izleme metinlerine ve tema sonu değerlendirme sorularına bağlı tüm dil bilgisi konulu etkinlik ve sorularının incelendiği bu tezde de ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisine yeterince uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çolak (2023) 'ın “Öğretici Görüşleri Doğrultusunda Dil Öğretiminde İşlevsel Dil Bilgisi Yaklaşımı ve Temel Düzeyde Etkinlik Hazırlama” yüksek lisans tezinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işlevsel dil bilgisi yaklaşımıyla okuma, dinleme, konuşma ve yazma beceri alanlarının desteklenerek uygulamada karşılaşılan sorunları çözme, öğrenci ve öğreticilere farklı alternatifler sunma ve literatüre katkı sağlama açılarından değerlendirilmiş, bu kapsamda sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki okuma, dinleme/izleme metinlerine ve tema sonu değerlendirme sorularına bağlı tüm dil bilgisi konulu etkinlik ve sorularının incelendiği bu tezde dil bilgisi etkinliklerinin işlevsel dil bilgisine uygun olması gerektiği ifade edilmiştir. Çolak (2023) da işlevsel dil bilgisi ile hazırlanan dil bil bilgisi etkinliklerinin Türkçe öğretime katkılarını çalışmasında vurgulamıştır.

Yukarıda literatürden ana dili olarak Türkçe öğretimi, ikinci dil olarak Türkçe öğretimi ve başka bir dilin ana dili Türkçe olan bireylere öğretiminde işlevsel dil bilgisinin gerekli olduğunu savunan çalışmalardan söz edilmiştir. Aksini söyleyen herhangi bir çalışma literatürde bulunmamaktadır. Tüm bunlar işlevsel dil bilgisinin dil bilgisi öğretimi bakımından önemini ortaya koymuştur. Bu tezde de dil bilgisi öğretimi bakımından işlevsel dil bilgisinin önemi vurgulanmış ve ortaokul Türkçe dersi ana ders materyali ders kitaplarının işlevsel dil bilgisi bakımından yeterli olması gerektiği savunulmuştur. Buna göre ortaokul Türkçe ders kitaplarının işlevsel dil bilgisi bakımından incelendiği bu çalışma sonucu ortaokul Türkçe ders kitaplarının yeterince işlevsel dil bilgisine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

Çalışmada dil bilgisi etkinlik ve tema sonu soru sayılarının diğer etkinlik ve sorulara göre daha az olduğu ortaya konmuştur. Buna göre ortaokul Türkçe ders kitapları hazırlanırken ve denetimden geçirilirken ne kadar dil bilgisi konulu etkinlik ve sorulara yer verildiği, dil bilgisi etkinlik ve sorularının tüm etkinlik ve sorular içindeki oranı ve bunların işlevsel dil bilgisine yeterince uygun olup olmadığına bakılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türk ve dünya edebiyatını temsil kabiliyeti açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8(2), s.1119-1136.
- Altunkaya, H. (2019). Dil bilgisi öğretiminde yaklaşımlar, stratejiler, yöntemler ve teknikler. C. Epçapan, E. Akın (Ed.), *Dil bilgisi öğretimi* (s.159-162). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(51), s.395-407.
<https://doi.org/10.30794/pausbed.1116878> Erişim tarihi: 23.03.23.
- Arslan, M. M. Mirici, İ. H. ve Yaman, M. (2001). Millî Eğitimin Yasal Dayanağı Mevzuat – I. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Arslan, S. (2020). *Türkçe eğitiminde metin temelli işlevsel dil bilgisi öğretimi: bir eylem araştırması* (Doktora tezi). Ulusal Tez Merkezi (607800).
- Aytaş, G., & Çeçen, M. A. (2010). Ana dili eğitiminde dil bilgisi öğretiminin yeri ve önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), s.77-89.
- Azizoğlu, İ.N. (2022). Dil bilgisi öğretiminde içerik ve kapsam. A. Pehlivan, İ. S. Aydın (Ed.), *Dil bilgisi öğretimi* (s.57-61). Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman model, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), s.4.
- Banguoğlu, Tahsin (1990). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s.19.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), s.23-28.
- Benzer, A. (2010, eylül). İşleve dayalı dil bilgisi: Türkçede tahmin ve ihtimal anlatımları, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(3), s.145.
- Benzer, A. (2020). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işlevsel dil bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi, s.4.

- Bowen, G.A. (2009), "Document analysis as a qualitative research method", *Qualitative Research Journal*, 9(2), s.27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027> Erişim tarihi: 23.03.23
- Chomsky, N. (2014). *Dil ve zihin*. (Çev. Ahmet Kocaman). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage.
- Çetinkaya, G. & Yolcusoy, Ö. (2022). Dil Bilgisi Öğretiminde Eğitim Bilimsel Yaklaşımlar. A. Pehlivan, İ. S. Aydın (Ed.), *Dil bilgisi öğretimi* (s.110-120). Ankara: Pegem Akademi.
- Çolak, Z. (2023). *Öğretici görüşleri doğrultusunda dil öğretiminde işlevsel dil bilgisi yaklaşımı ve temel düzeyde etkinlik hazırlama* (Yüksek lisans tezi). Ulusal Tez Merkezi (829267).
- Demir, T. (2004). *Türkçe dil bilgisi*. Ankara: Kurmay Basım Yayın Dağıtım.
- Dilidüzgün, Ş. (2015). Eylem odaklı yaklaşım bağlamında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazma etkinlikleri. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s.16-34.
- Doğru, M. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin temel (a1-a2) seviyesinde işlevsel dil bilgisi öğretimi (Anketler-tespitler-eleştiriler-öneriler)* (Doktora Tezi). Ulusal Tez Merkezi (762744).
- Erdal N. & Girgin S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık. <https://www.eba.gov.tr/> Erişim tarihi 29.02.24.
- Göçer, A. (2008). Türkçe dil bilgisi öğretiminde çözümleme yönteminin kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10). s.101-119.
- Göçer, A. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), s.197-210.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), s.50-57.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30 (4), s.233-252.
- Güneş, F. (2013). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Journal of Language and Literature* 2(7), s.71-92.

- Güneş, F. (2013). Yapılandırıcı Yaklaşımla Dil Bilgisi Öğretimi. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 9 (3), s.171-187.
- Güneş, F. (2017). Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller. Ankara: Pegem Akademi.
- Güral, E. (2023). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında Türkçedeki görevli dil öğelerinin öğretiminin işlevsel dil bilgisi öğretimi açısından incelenmesi (Yüksek Lisans tezi). Ulusal Tez Merkezi (826629).
- Hamzadayı, E. & Şentürk, R. (2022). Dil bilgisi öğretimi: hangi öğretim yolu. A. Pehlivan, İ. S. Aydın (Ed.), *Dil bilgisi öğretimi* (s.75-104). Ankara: Pegem Akademi.
- İşcan, A. (2007). İşlevsel dil bilgisinin Türkçe öğretimindeki yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), s.253-258.
- Karasar, N. (1999). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardaş, M. N, Kardaş H, Kardaş S, (2022). Dil bilgisi ile ilgili temel bilgiler ve kavramlar. M. N. Kardaş, N. Kardaş (Ed.), *Dil bilgisi öğretimi* (s.1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Kavcar, C. (1998). Türkçe eğitimi ve sorunlar, *Dil Dergisi*, s.65, 5-18.
- Korkmaz, Z. (2017a). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları.
- Kozan, O. (2019). Çeviri eğitiminde Türkçenin dil bilgisi: işlevsel yaklaşım. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, (41), s.143-156.
- Kutluca Canbulat, A. N. (2013). Ses temelli cümle yöntemi ile ilk okuma yazma öğretiminde anlamlı okumayı etkileyen unsurlar. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 3(2), s.173-191.
- Lincoln, Y.S. & Denzin, N.K. (1994). Handbook of Qualitative Research. CA: Sage.
- Maxwell, J.A. (1992). Understanding in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62, s.979-1000.
- MEB, (2019). Türkçe Öğretim Programı.
<https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf> Erişim tarihi: 28.12.23

MEB, (2023). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Sıkça Sorulan Sorular.

<https://ttkb.meb.gov.tr/www/ssss.php#:~:text=Ders%20kitab%C4%B1%20olarak%20k%20abul%20edilmesi,Terbiye%20Kurulu%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1na%20ba%C5%9Fvurusu%20yap%C4%B1%C4%B1r> Erişim tarihi: 28.12.23

Melanlıoğlu, D. (2010). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim*, 33(150).

Miles, M. B., Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed). *Thousand Oaks*, CA: Sage.

Musaoğlu, M. (2003). Türkçe'nin işlevsel dilbilgisi ve metin kompozisyonu. *Dil Dergisi*, (120), s.22-49.

Özkan, U. B. (2019). Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi. Ankara: Pegem Akademi, s.4.

Peterson, B. (2009). Dilin evrimi. *Bilim ve Teknik*, 207, s.56-61.

<https://blog.metu.edu.tr/korkuyu/files/2013/10/Dilin-Evrimi-Bret-Peterson.pdf>
Erişim tarihi: 23.03.23

Sağır, M. & Atalay, T. (2016) *Yeni programa uygun etkinliklerle dil bilgisi öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Seale, C. (2001). Qualitative methods. *European Journal of Cancer Care*, 10, s.131-136.
<https://doi.org/10.1046/j.1365-2354.2001.0253b.x>

Sever, S. (2004), *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Sinan, A. T. (2006). Ana dili eğitimi üzerine bazı düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 4(2), s.75-78.

Sönmez, H. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Dil Bilgisi Öğretimi. C. Epçapan, E. Akın (Ed.), *Dil bilgisi öğretimi* (s.1-24). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şaf, N. N. (2010). Yabancı dil öğretiminde üç boyutlu dil bilgisi öğretimi (Yüksek lisans tezi). YÖK Açık Bilim (378799). <https://acikbilim.yok.gov.tr/> Erişim tarihi: 21.02.24

Şengül, K. & Koşar, H. (2023). *Metin odaklı dil bilgisi öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin morfolojik farkındalık bilgi ve becerilerine etkisi*. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13 (1), s.88-105. Doi: 10.30783/nevsosbilen.1098990.

- Taş, B. & Yağız, E. & Gökçe D. & Ekşioğlu S. & Özünlü M. B. (2022). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5 ders kitabı*. Ankara: Koza Yayın A. Ş.
<https://www.eba.gov.tr/> Erişim tarihi 29.02.24.
- TDK, (2024). Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 10.02.2024.
- Tosun, C. (2006). Yabancı dil öğretim ve öğreniminde eski ve yeni yöntemlere yeni bir bakış. *Cankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1 (5), s.79-88.
- Tutar, H. (2022). "Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: bir model önerisi." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22(2). s.117-140.
- Türk, E. (2022). *Mobil teknoloji destekli işlevsel dil bilgisi uygulamalarının akademik başarı ile okuduğunu anlama becerilerine etkisi ve sürece yönelik öğrenci görüşleri* (Doktora tezi). Ulusal Tez Merkezi (740304).
- Ültay, E., Akyurt, H., & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), s.188-201.
- Van Schaaijk, G. (1998). "İşlevsel dilbilgisi" nedir?. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 9, s.9-25.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve dil bilgisi sözlüğü*. Ankara: Sevinç Basımevi.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis.
<https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>. Erişim tarihi: 23.03.23.
- Yalçın, S. (1994). *Metinden öğrenme ilkelerine göre hazırlanan ders kitabının öğrenci erişimine etkisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Yalçın, Ş. (2016). İçerik temelli yabancı dil öğretim modeli. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 30(2), s.107-121.
- Yavuz D. & Kahraman G. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Anka Yayınevi. <https://www.eba.gov.tr/> Erişim tarihi 29.02.24.
- Yeşilyurt, E. (2019). Kuramsal temelleri açısından öğretim stratejilerinin temel özellikleri: bir derleme çalışması. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(5), s.57-78.

EKLER

EK-1 İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ DEĞERLENDİRME FORMU

İŞLEVSEL DİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ DEĞERLENDİRME FORMU

Kıymetli hocam, aşağıda yer alan işlevsel dil bilgisi özelliklerini niteliksel anlamda değerlendirmenizi rica ediyorum. Özellikler soru şeklinde verilmiştir.

Eğer özellik doğruysa "Doğru" seçeneğinin kutucuğuna tıklayınız.

Eğer özelliğin bir kısmını uygun bulmadıysanız veya tamamen yanlış olduğunu düşünüyorsanız "Diğer" seçeneğinin başında yer alan kutucuğu işaretleyiniz ve boş bırakılan alana hatanın nedenini ve nasıl düzeltilmesi gerektiğine dair fikirlerinizi yazınız.

Şimdiden yardımlarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

sertseym@gmail.com

Hesap değiştir

* Zorunlu soruyu belirtir

E-posta *

E-posta adresiniz

1. Dil bilgisi yapıları; biçim, anlam ve kullanım boyutlarıyla bir bütün olarak ele alınır. *

☐ Doğru

☐ Diğer:

2. Dil bilgisi yapılarının nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağı dikkate alınır. *

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

3. Öğrencilere bir metni/konuşmayı doğru bir biçimde anlamlandırabilme ve *
metin/konuşma hakkında duygu ve düşünceleri doğru ve etkili bir biçimde ifade
etme becerilerinin kazandırılması hedeflenir.

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

4. Dil bilgisi yapıları 4 temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) *
çevresinde bir metne bağlı olarak ele alınır.

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

5. Öğrencilere dil bilgisi yapılarının işlevlerinin kavratılması için dil bilgisi yapıları *
farklı iletişim bağlamlarında örneklendirilir.

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

6. Dil bilgisi yapıları ile ilgili iş birlikli etkinliklere (iş birlikli öğrenme grupları ile etkinlikler) öğrencilerin motivasyonlarını arttırmak amacıyla yer verilir. *

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

7. Öğrencilerin etkin kılındığı (yaparak ve yaşayarak katılım sağladıkları) öğretim yöntem teknik ve stratejileri (öğrencilerin bizzat konuşma ve yazma becerileri ile kendileri bireysel ya da grupla ifade ettiği etkinlikler) tercih edilir. *

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

8. Öğrencilerin zihinsel becerilerini (ekleme, çıkarma, değiştirme, ayırt etme, yaratıcı düşünme vb.) aktif olarak kullanabileceği öğretim materyalleri tercih edilir. *

☐ Doğru

☐ Diğer: _____

9. Bir veya birden fazla özellik eklemek veya farklı bir öneride bulunmak isterseniz lütfen aşağıda boş bırakılan yere düşüncelerinizi yazınız. Eğer bir şey yazmayacaksanız "." yazıp formu gönderiniz. *

Yanıtınız _____

Gönder

Formu temizle

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Şeyma Sert

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Türkçe Öğretmenliği

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Tarih: 10.07.2024

İNTİHAL RAPORU

[Document Viewer](#)

Similarity Index

5%

rapor

By: Şeyma Sert

As of Jul 11, 2024 12:53:27 AM

27,776 words - 44 matches - 36 sources

sources:

461 words / 2% - from 07-Sep-2023 12:00AM

[docplayer.biz.tr](#)

19 words / < 1% match - Internet from 24-Mar-2016 12:00AM

[docplayer.biz.tr](#)

36 words / < 1% match - Internet from 25-Sep-2022 12:00AM

[acikbilim.yok.gov.tr](#)

34 words / < 1% match - Internet from 12-Oct-2022 12:00AM

[acikbilim.yok.gov.tr](#)

23 words / < 1% match - Internet from 23-Sep-2022 12:00AM

[acikbilim.yok.gov.tr](#)

21 words / < 1% match - Internet from 25-Sep-2022 12:00AM

[acikbilim.yok.gov.tr](#)

20 words / < 1% match - Internet from 01-Sep-2022 12:00AM

[acikbilim.yok.gov.tr](#)

16 words / < 1% match - Internet from 05-Oct-2022 12:00AM

[acikbilim.yok.gov.tr](#)

126 words / < 1% match - Internet from 11-Aug-2021 12:00AM

[dspace.akdeniz.edu.tr](#)

50 words / < 1% match - from 28-Mar-2023 12:00AM

[acikerisim.akdeniz.edu.tr](#)

31 words / < 1% match - from 22-May-2024 12:00AM

[acikerisim.akdeniz.edu.tr](#)

23 words / < 1% match - from 28-Mar-2023 12:00AM

[acikerisim.akdeniz.edu.tr](#)

39 words / < 1% match - Internet from 03-Apr-2022 12:00AM

[dergipark.org.tr](#)

22 words / < 1% match - from 05-Jan-2024 12:00AM

[dergipark.org.tr](#)

20 words / < 1% match - from 10-Aug-2023 12:00AM

[dergipark.org.tr](#)

17 words / < 1% match - from 24-Feb-2024 12:00AM

[dergipark.org.tr](#)

86 words / < 1% match - from 16-Aug-2023 12:00AM

[gerjanvanschaik.nl](#)

50 words / < 1% match - Internet from 19-Feb-2022 12:00AM

[www.icasonline.net](#)

32 words / < 1% match - Internet from 27-Nov-2022 12:00AM

[karayazi.meb.gov.tr](#)

29 words / < 1% match - Internet from 23-Aug-2022 12:00AM

[9lib.net](#)

29 words / < 1% match - Internet from 05-Dec-2021 12:00AM
dspace.akdeniz.edu.tr

28 words / < 1% match - ProQuest
[Cinsir, Serap. "'Marmara uc asamali bilissel Karar Verme Becerilerini gelistirme Modeli" Nin Akademik basarisi dusuk dorduncu sinif ogrencilerinin Karar Verme, Problem cozme Becerisi Ve Akademik basarisina Etkisi.", Marmara Universitesi \(Turkey\), 2020](#)

23 words / < 1% match - Internet from 13-Jul-2021 12:00AM
egitimbilim.akdeniz.edu.tr

20 words / < 1% match - Internet from 20-Feb-2020 12:00AM
www.anadilegitimi.com

20 words / < 1% match - Internet from 03-Feb-2023 12:00AM
www.forumsayfacevaplari.com

20 words / < 1% match - Internet from 16-Sep-2019 12:00AM
www.yumpu.com

19 words / < 1% match - from 27-May-2023 12:00AM
acikerisim.akdeniz.edu.tr

19 words / < 1% match - from 23-Sep-2023 12:00AM
dspace.balikesir.edu.tr

18 words / < 1% match - Internet from 26-Sep-2022 12:00AM
turkishstudies.net

17 words / < 1% match - Internet from 14-Dec-2020 12:00AM
dkc.cevaplar.mobi

16 words / < 1% match - ProQuest
[İnan, İbrahim. "Ortaokul Türkçe Ders kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Deyim, Atasözü Ve Özdeyişlerin Analizi ve Türkçe Eğitime Katkıları", Dokuz Eylül Üniversitesi \(Turkey\), 2024](#)

15 words / < 1% match - ProQuest
[Kayıkcı, Sezen. "Emekli Öğretmenlerin Öğretmen Liderliğine İlişkin Görüşleri: Kazım Karabekir İlköğretmen Okulu Örneği", Marmara Üniversitesi \(Turkey\), 2022](#)

15 words / < 1% match - Internet from 05-Oct-2022 12:00AM
earsiv.anadolu.edu.tr

15 words / < 1% match - from 16-Mar-2023 12:00AM
kongre.akademikiletisim.com

15 words / < 1% match - Internet from 16-Aug-2022 12:00AM
web.deu.edu.tr

15 words / < 1% match - Internet from 09-Jul-2015 12:00AM
www.egitimmekani.com

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Şeyma SERT